

Kansainvälinen vertailu perus- ja vähimmäisturvaetuuksista

Suomi, Alankomaat, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska ja Viro

Saija Iivonen, Jussi Tervola & Joonas Ollonqvist

Selvityksessä kartoitetaan, millainen rooli perus- ja vähimmäisturvaetuuksilla on eri maissa eri elämäntilanteissa. Tarkastelu keskittyy Suomen lisäksi viiteen lähialueen maahan: Alankomaihin, Isoon-Britanniaan, Ruotsiin, Tanskaan ja Viroon. Kuvaamme vertailumaiden perusturva-, vähimmäisturva- ja asumisetuudet ja niiden keskeiset ominaisuudet kuten saamisehdot, velvoittavuudet, sanktiot, yksilökohtaisuus, tulovähenteisyys, tarveharkinta, varallisuuden vaikutus, alueellinen vaihtelu, toimeenpanevat instituutiot sekä rahoitus. Selvityksen empiirisessä osiossa esitämme tilastoja perus-, vähimmäis- ja ansioturvaetuuksien suhteesta sekä vertailemme pitkäaikaistyöttömän tukipaketin koostumusta ja tasoa eri maissa OECD:n Tax-Benefit-laskuriin perustuvilla esimerkkilaskelmilla. Lisäksi käymme läpi etuuksien alikäyttöön liittyvää tutkimuskirjallisuutta vertailumaissa.

Tiivistelmä

Saija Iivonen, Jussi Tervola & Joonas Ollonqvist. Kansainvälinen vertailu perus- ja vähimmäisturvaetuuksista. Suomi, Alankomaat, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska ja Viro. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 41/2022. 37 sivua. Helsinki 2022. ISBN 978-952-343-916-0 (verkkojulkaisu)

Sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuus ja pitkäaikainen toimeentulotuen käyttö on nostettu keskeisiksi ongelmiksi Suomen käynnissä olevassa sosiaaliturvauudistuksessa. Yksi potentiaalinen keino hakea ratkaisuideoita rakenteellisiin ongelmiin on tutustua muiden maiden sosiaaliturvajärjestelmiin. Suomessa sosiaaliturvaetuedet jaotellaan usein vähimmäis-, perus- ja ansioturvaan sekä niitä täydentäviin kustannuksia korvaaviin etuuksiin kuten asumistukiin. Tässä selvityksessä tutkimme, miten vähimmäis- ja perusturva on järjestetty muissa maissa. Vähimmäisturvalla viittaamme viimesijaiseen vähimmäistoimeentulon takaavaan taloudelliseen tukeen. Perusturvaetuuksilla tarkoitamme elämäntilannekohtaisia tasasuuruksia etuuksia vähimmäisturvan ja ansiosidonnaisten etuuksien välimaastossa. Selvitykseen valittiin Suomen lisäksi viisi vertailumaata Suomen lähialueilta (Alankomaat, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska, Viro).

Selvitys koostuu terminologisesta katsauksesta, etuuskuvauksista sekä empiirisestä osiosta, jossa käydään läpi vähimmäis- ja perusturvaetuuksiin liittyviä kansainvälisiä tilastoja ja esimerkkilaskelmia. Lisäksi luomme katsauksen etuuksien alikäyttöä koskevaan kirjallisuuteen vertailumaissa.

Kaikissa vertailumaissa on vähimmäisturvaetuuksia, mutta erillisiä perusturvaetuuksia löytyy kattavasti eri maista vain työkyvyttömyyden ja ikääntyneille. Muissa elämäntilanteissa, kuten työttömyyden, lapsen syntymän tai sairauden osalta, perusturvaetuuksia löytyy vain vähän. Työmarkkinatuen kaltaista erillistä työttömyysavustusta, joka ei edellytä aiempaa työhistoriaa, löytyy ainoastaan Ruotsista, mutta sitä maksetaan vain aktiivitoimenpiteisiin osallistumisen ajalta. Vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha löytyy Suomen lisäksi Ruotsista ja Virossa, kun muissa maissa löytyy vain aiempaa työhistoriaa edellyttävä ansiosidonnainen versio. Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha löytyy vain Suomesta. Muissa maissa sairausajan toimeentuloa korvataan joko työhistoriaa edellyttävillä etuuksilla, vähimmäisturvalla tai jos työkyvyttömyys on pysyväluonteista, niin työkyvyttömyysetuuksilla.

Tilastot osoittavat, että Suomessa on vertailumaita enemmän toimeentulotuen, työttömyysavustuksien ja osin myös asumistukien saajia. Toisaalta Suomen vähimmäisturvamenot suhteessa työttömyysturvamenoihin eivät kuitenkaan ole korostuneita kansainvälisessä vertailussa. Tämä selittyy sillä, että Suomessa toimeentulotukea saadaan usein pieniä määriä samanaikaisesti perusturvaetuuden kanssa. Vähimmäis- ja perusturvan päällekkäisyys näyttää olevan Suomessa yleisempää kuin Ruotsissa. Alankomaiden, Ison-Britannian ja Tanskan kohdalla päällekkäisyys ei usein ole edes mahdollista, sillä työikäisten erillisiä perusturvaetuuksia ei juuri ole.

Selvityksessä tehdyt esimerkkilaskelmat pitkäaikaistyöttömien perus- ja vähimmäisturvasta kertovat, että Tanskassa, Alankomaissa ja Ison-Britanniassa vähimmäisturvan taso on matalampi nuorille kuin muille ikäryhmille, mitä käytettiin kannustamaan nuoria työmarkkinoille tai opintoihin. Sen sijaan Suomessa, Ruotsissa ja Virossa vähimmäisturvan taso on sama riippumatta yksinasuvan iästä. Yksinhuoltajan vähimmäis- ja perusturva täydentävät erilaiset lapsilisät ja elatustuet. Osassa maita on myös tulovähenteisiä lapsilisäitä. Kaiken kaikkiaan perheellisen vähimmäis- ja perusturva voi koostua jopa viidestä samanaikaisesta etuudesta. Suomessa ja Tanskassa etuuksien määrä on vertailun suurin, mikä osaltaan kertoo järjestelmien monimutkaisuudesta. Vähiten samanaikaisia etuuksia on Ison-Britanniassa, jossa on yhdistetty eri etuuksia yhteen kattoetuuteen, Universal Creditiin.

Tutkimuskatsauksen perusteella etuuksien alikäyttö on melko yleistä. Riippuen maasta ja etuudesta eri selvitykset arvioivat, että 10–80 prosenttia etuuksiin oikeutetuista ei hae sitä. Selvitysten perusteella alikäyttö on yleisintä Ruotsissa ja harvinaisinta Ison-Britanniassa. Alikäytön tutkimiseen ja eri tulosten vertailtavuuteen liittyy kuitenkin paljon epävarmuuksia, joten tuloksiin tulee suhtautua suuntaa antavina.

Avainsanat: sosiaaliturva, perusturva, vähimmäisturva, toimeentuloturva, sosiaalietuudet

Sisällys

Tiivistelmä.....	2
Sisällys.....	3
Johdanto.....	4
Etuuskuvaukset	6
Lähteet.....	6
Yleiskatsaus.....	6
Viimesijainen toimeentulo	8
Asuminen.....	12
Työttömyys.....	15
Lapsen syntymä	18
Sairaus ja työkyvyttömyys.....	20
Vanhuus.....	22
Tilastot	24
Esimerkkilaskelmat.....	29
Yksinasuva	29
Yksinhuoltaja.....	30
Tutkimukset etuuksien alikäytöstä.....	32
Yhteenveto	34
Pohdinta.....	36
Lähteet	37

Johdanto

Sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuus ja toisaalta pitkäaikainen toimeentulotuen käyttö on nostettu keskeisiksi ongelmiksi Suomen käynnissä olevassa sosiaaliturvauudistuksessa. Yksi potentiaalinen keino hakea ratkaisua rakenteellisiin ongelmakohtiin on tutustua muiden maiden sosiaaliturvajärjestelmiin. Tämän selvityksen tavoite on selvittää, miten sosiaaliturva rakentuu eri hierarkkisiin etuuskerroksiin eri maissa verrattuna Suomeen. Kiinnostuksen kohteena on erityisesti ns. perus- ja vähimmäisturvaetuudet ja niitä täydentävät asumistuet. Julkaisussa verrataan Suomea viiteen lähialueen maahan: Alankomaihin, Isoon-Britanniaan, Ruotsiin, Tanskaan ja Viroon. Maat on valittu sen perusteella, että samat maat ovat suurelta osin myös kahden muun samaan aikaan toimivan tutkimushankkeen kohteena. Näitä ovat sosiaaliturvauudistuksen perus- ja ihmisoikeudellisia reunaehtoja selvittävä hanke (SOPU) sekä työttömien toimeentuloturvaetuuksien ja palveluiden yhteensovittamista selvittävä hanke (van Gerven ym. 2022).

Suomen sosiaaliturvan ydin voidaan jakaa karkeasti ottaen kolmeen portaaseen: vähimmäis-, perus- ja ansioturvaan. Vähimmäisturvalla viitataan Suomessa yleensä toimeentulotukeen, perusturvaan edustavat perusmääräiset syyperustaiset etuudet ja ansioturvaan edustavat ansiosidonnaiset etuudet. Jaottelun ulkopuolelle jäävät erilaiset kustannusten korvaukset kuten asumistuet, lapsilisät ja vammaistuet, jotka täydentävät kaikkia kolmea porrasta. Myöskin palvelut voidaan katsoa sosiaaliturvaan kuuluviksi. Tämä esitetty jaottelu ei ole kuitenkaan julkisessa keskustelussa täysin vakiintunut ja eri puheenvuoroissa on esitetty vaihtelevia tulkintoja jaottelusta. Joskus esimerkiksi toimeentulotuki ja asumistuetkin katsottu perusturvaan kuuluviksi tai perusturvaetuuksia on nimetty vähimmäisturvaksi (esim. Niemelä & Salminen 2006).

Ajatus erillisestä perus- ja vähimmäisturvasta pohjautuu Suomen perustuslain niin kutsuttuun porrasmalliin. Perustuslain 19 pykälän 1 momentissa taataan oikeus vähimmäisturvaan eli välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Perustuslain 19 pykälän 2 momentissa taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä toimeentulotuki toteuttaa 19.1 pykälää, kun ns. perusturvaetuudet 19.2 pykälää. Perusturvaetuuksiin kuuluvat mainittuja elämäntilanteita vastaavat etuudet: työmarkkinatuki, työttömän peruspäiväraha, vähimmäismääräiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat sekä takuu-, kansan- ja vähimmäismääräiset perhe-eläkkeet.

Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän keskeisenä periaatteena on ollut perustaa pääasiallinen sosiaaliturva ennen kaikkea perus- ja ansioturvaan siten, että vähimmäisturva eli pitkälti toimeentulotuki toimisi vain lyhytaikaisena tukena yllättävissä tilanteissa (Rahkonen ym. 2021). Käytännössä kuitenkin suuri joukko, useampi kuin neljännes toimeentulotuen vuotuisista saajista, saa tukea yli 10 kuukautta vuodessa (Sotkanet 2021). Lisäksi toimeentulotuen saaminen yhdessä muiden etuuksien kanssa on yleistä, mikä ei vastaa toimeentulotuen alkuperäistä tarkoitusta. Noin kolmannes perusturvan saajista saa samanaikaisesti toimeentulotukea (Perusturvan riittävyyden arviointiryhmä 2019). Tämä on herättänyt toistuvia kannanottoja perusturvan parantamiseksi. 2010-luvulla perusturvan ostovoima on enemmän noussut kuin laskenut, mutta sen päällekkäisyys toimeentulotuen kanssa on pysynyt kutakuinkin yhtä yleisenä viime vuosikymmeninä (Tervola 2019).

Tässä raportissa tarkastellaan eri maiden perus- ja vähimmäisturva sekä juridisesta että empiirisestä näkökulmasta. Ensiksi luomme lyhyen katsauksen, miten vähimmäis- ja perusturvan rakennetta on käsitelty kansainvälisessä kirjallisuudessa. Tämän jälkeen käymme läpi eri maiden etuudet ja niiden olennaiset piirteet. Aloitamme toimeentulotuki- ja asumisetuuksista, jonka jälkeen käymme läpi perusturvaetuudet elämäntilanne kerrallaan.

Perusturva on ennen kaikkea suomalainen käsite, ja sitä on määrittänyt ennen kaikkea etuuden tasasuuruisuus. Kansainvälisessä sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa tasasuuruisten etuuksien käsite (flat-rate benefits) ei ole kuitenkaan kovin yleisesti käytetty määre. Yleisesti kansainvälisessä kirjallisuudessa operoidaan usein kaksitasoisesti puhuttaessa vähimmäisturvasta (minimum income benefits) ja

sosiaalivakuutuksesta (social insurance benefits), joiden välinen jako liittyy vaihtelevasti työssäoloeseen, tarveharkintaisuuteen tai ansiosidonnaisuuteen, mutta rajatapauksissa tulkinta vaihtelee (esim. Hyye ym. 2020; Immervoll 2009; Esser ym. 2013).

Terminologiaa on käsitelty kirjallisuudessa ennen kaikkea työttömyysturvan kohdalla. Immervoll (2009) erottaa kansainvälisessä vähimmäisturvapolitiikan katsauksessaan työttömyysetuksista työttömyysvakuutuksen (unemployment insurance) ja työttömyysavustuksen (unemployment assistance). Katsauksessa työttömyysvakuutukseen liittyy ehto aiemmasta kontribuutiosta, eli vakuutusmaksuista tai työssäolohistoriasta, mutta niin liittyy usein työttömyysavustukseenkin. Työttömyysavustusta maksetaan kuitenkin toissijaisena, jos ehdot vakuutusetuuteen ei täyty (esim. jos enimmäiskesto on täyttynyt tai työssäoloehto ei täyty). Joissain maissa työttömyysavustus voi kuitenkin olla pääasiallinen etuus. Määrittely ei ole täysin selkeä, ja jättää joitain etuusmuotoja harmaalle alueelle. Immervollin (2009) analyysissä lähes kaikissa OECD-maissa on työttömyysvakuutus ja noin puolessa OECD-maista on lisäksi olemassa työttömyysavustuksia, mutta niihin liittyy yleensä jonkinlainen työssäoloehto. Katsauksessa vain Suomella, Ruotsilla, Isolla-Britannialla (ennen Universal Credit -uudistusta) on työttömyysavustusetuus (mt. 8), joissa ei ole työssäoloehto.

Esserin ym. (2013) katsaus Euroopan työttömyysturvaetuuksiin pohjautuu myös työttömyysvakuutuksen ja työttömyysavustuksen välisiin eroihin. Katsauksessa mainitaan, että työttömyysvakuutus voi olla tasasuuruinen tai ansiosidonnainen. Työttömyysavustus on toissijainen työttömyysetus työttömyysvakuutukselle, joka on ensisijaista. Työttömyysavustus ei kuitenkaan yksiselitteisesti määrity tasasuuruisuuden, kontribuutioehdon tai tarveharkinnan kautta, joten tässäkin määritelmä ei ole kovin selkeä.

Tämän tutkimuksen aiheena oleva käsitepari, vähimmäis- ja perusturva, perustuu suomalaisen kontekstiin, mikä voi aiheuttaa määrittelyongelmia kansainvälisessä kontekstissa. Määrittelemme perusturvan lähtökohtaisesti tasasuuruinen syyperusteinen etuutena, joka on toissijainen ansioturvaan nähden. Määritelmä on kuitenkin ongelmallinen, jos työttömälle on tarjolla vain tasasuuruisia etuuksia. Voiko olla perusturva ilman ansioturvaa?

Työttömyysturvassa käytämme työttömyysavustus-termiä, kun kyse on työttömyysetuksista, joiden saamiseen ei vaadita aiempaa kontribuutiota eli vakuutusmaksuja tai työntekoa. Työttömyysvakuutuksesta puhumme, jos kontribuutiota vaaditaan. Vähimmäisturvalla tarkoitamme viimesijaista tarveharkintaista tukimuotoa, jonka saamiseksi ei vaadita vakuutusmaksuja tai työhistoriaa ja joka ei ole sidottu mihinkään tiettyyn syyperusteeseen kuten työttömyys.

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa perusturva, niin kuin Suomessa se ymmärretään, ei ole siis käsitelty yhtenäisenä ilmiönä. Siksi luomme seuraavaksi katsauksen vähimmäisturvan, asumistukien ja perusturvan politiikkaan vertailumaissa. Poliittikkakatsauksen jälkeen siirrymme selvityksen empiiriseen osioon, jossa selvitämme perus- ja vähimmäisturvan rakennetta kansainvälisten etuustilastojen sekä esimerkkilaskelmien avulla. Esimerkkilaskelmat on laskettu OECD:n Tax-Benefit-laskurilla. Hypoteettisia esimerkkilaskelmia täydentää tutkimuskatsaus eri etuuksien alikäyttöön. Lopuksi esitämme vielä yhteenvedon ja johtopäätökset.

Etuuskuvaukset

Lähteet

Kuvaukset etuuksista pohjautuvat Mutual Information System on Social Protection -tietokannasta (Missoc 1.7.2021), OECD:n Tax-Benefit-laskurin pohjana toimivista maaraaporteista (OECD 2020) ja paikallisten toimeenpaneuvien instituutioiden sivuilta kerättyihin tietoihin.¹ Viimeisimmät Missocin tiedot ovat päivittyneet 1.7.2021 (Ison-Britannian 1.7.2019) ja Tax-Benefit-laskurin maaraaportit käsittelevät tietoja vuodelta 2020. Toimeenpaneuvien instituutioiden lisäksi tietoa on kerätty Suomen, Ruotsin ja Tanskan osalta Pohjoismaainen yhteistyö -verkkosivustolta (norden.org/fi), työkyttömyys- ja vanhuuseläkkeiden osalta Eläketurvakeskuksen sivuilta (etk.fi), vanhempainrahojen osalta kansainvälisestä politiikkakatsauksesta (Koslowski ym. 2021) ja Alankomaiden järjestelmän osalta ministeriöiden yhteiseltä verkkosivustolta (rijksoverheid.nl). Yksittäisen lähteen tieto on usein vajavaista ja eri lähteet täydensivät toisiaan.

Selkeyden vuoksi keskitymme etuuskuvauksissa käsittelemään uusia tuen hakijoita koskevaa lainsäädäntöä. Esimerkiksi monet Ison-Britannian etuuksista ovat Universal Credit -uudistuksen siirtymävaiheessa, jossa vanhanmalliseen etuuteen ei voi tehdä enää uutta etuushakemusta, mutta ennen uudistuksen voimaantulusta myönnettyjen etuuksien vanhentuneet etuussäännöt ovat voimassa etuudensaannin katkeamiseen asti. Jos jokin etuus tai etuussääntö on poistumassa, sitä ei raportoida etuuskuvauksessa. Emme juuri käsittele kuvauksessa rahamääriä, mutta harvat rahamäärät on esitetty vuoden 2022 tasossa.

Isossa-Britanniassa on jonkin verran eroja Englannin, Walesin, Skotlannin ja Pohjois-Irlannin välillä. Niiltä osin kuin eroja esiintyy, kuvaamme Englannissa sovellettavia etuussääntöjä.

Yleiskatsaus

Lähestymme kansainvälistä vertailua Suomen järjestelmän näkökulmasta ja tarkastelemme, onko Suomen vähimmäis- ja perusturvaetuuksille kansainvälisiä vastineita. Kaikki vertailumaiden perus- ja vähimmäisturvaetuuksien nimet on esitetty taulukossa 1 paikallisella kielellä. Vähimmäisturvasta on esitetty myös keskisimmät etuuden osat.

Taulukosta nähdään, että vähimmäisturva on katettu kaikissa vertailumaissa, mutta monista maista puuttuu suomalaisia perusturvaetuuksia vastaavia etuuksia. Vertailumaista Ruotsissa on Suomen lisäksi perusturvaetuuksia lähes kaikissa elämäntilanteissa vähimmäissairauspäivärahaa lukuun ottamatta. Myös Virossa on joitain työkäisille suunnattuja perusturvaetuuksia. Sen sijaan vanhuuden ja työkyttömyyden perusturva on olemassa kaikissa vertailumaissa.

Isossa-Britanniassa tasasuuruksia etuuksia löytyy lähes kaikissa elämäntilanteissa, mutta nämä etuudet edellyttävät työhistoriaa, vakuutusmaksuja ja/tai maksuhyvityksiä. Britanniassa pakollisia vakuutusmaksuja maksetaan ansiotyön ja yrittäjyyden ajalta. Maksuhyvityksiä kertyy sen sijaan ansiotyön ulkopuolella eri etuuksista ja elämäntilanteista. Maksut ja hyvitykset jaetaan kolmeen luokkaan 1–3 riippuen henkilön elämäntilanteesta tai saamasta etuudesta. Ansiotyö ja jotkin etuudet kerryttävät luokkaa 1, kun vähimmäisturvaetuuksien kerryttää luokan 3 hyvityksiä. Luokan 1 hyvitykset oikeuttavat laajimpaan joukkoon etuuksia, kun luokan 3 hyvitykset kerryttävät oikeutta vain kansaneläkkeeseen. Varsinaista ansioturva eli ansiosidonnaisia etuuksia ei näissä elämäntilanteissa ole vanhuuseläkkeitä lukuun ottamatta, minkä vuoksi ne eivät ole meidän määritelmämme mukaisesti perusturva. Sen takia nämä etuudet ovat suluissa.

¹ Tietolähteinä toimivat paikalliset instituutiot ovat Suomessa Kela (kela.fi), Ruotsissa Försäkringskassan (forsakringskassan.se), Arbetsförmedlingen (arbetsformedlingen.se), Socialstyrelsen (socialstyrelsen.se) ja Pensionsmyndigheten (pensionsmyndigheten.se), Tanskassa Udbetaling Danmark (borger.dk), Virossa Eesti Töötukassa (tootukassa.ee) ja Sotsiaalkindlustusamet (sotsiaalkindlustusamet.ee) ja Alankomaissa Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (uwv.nl) ja Sociale Verzekeringsbank (svb.nl). Ison-Britannian viralliset tiedot hallituksen verkkosivuilta (gov.uk).

Taulukko 1. Vähimmäis- ja perusturvaetuudet ja asumisen tuet maittain vertailluna

	Suomi	Ruotsi	Tanska	Viro	Iso-Britannia	Alankomaat
Vähimmäisturva						
Vähimmäisturva-järjestelmä	Toimeentulotuki	Ekonomiskt bistånd	Kontanthjælp	(Ei nimeä)	Universal Credit	Participatiewet
Perustuki	Perus-toimeentulotuki	Försörjningsstöd	Kontanthjælp	Toimetuleku-toetus	Standard allowance	Algemene bijstand
Erillinen viimesijainen asumistuki	---	---	Særlig støtte til høje boligudgifter	---	Housing allowance	---
Täydentävä tuki	Täydentävä toimeentulotuki	Bistånd till livsföringen i övrigt	Hjælp i særlige tilfælde	Täiendavaid sotsiaaltoetusi	Useita	Bijzondere bijstand
Ehkäisevä tuki	Ehkäisevä toimeentulotuki	---	---	---	---	---
Erillinen tukimuoto erityisryhmille	---	Äldreförsörjningsstöd (yli 65-vuotiaille)	Uddannelseshjælp (alle 30-vuotiaille) Overgangsydelse/ Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse (maahanmuuttajille)	---	Pension Credit (eläkeikäisille)	---
Asumisen tuet						
Työikäisten asumisen tuki	Yleinen asumistuki	Bostadsbidrag	Boligsikring	(Toimetuleku-toetus)	(Universal Credit)	Huurtoeslag
Eläkkeensaajien asumisen tuet	Eläkkeensaajan asumistuki	Bostadstillägg hos pensionsmyndigheten	Boligsikring, (Boligydelse) ¹	(Toimetuleku-toetus)	Housing benefit	Huurtoeslag
Asumislisä erityisryhmille		Bostadstillägg (työkyvyttömät) Bostadsersättning (pakolaiset)				
Perusturva						
Työttömyysavustus	Työmarkkinatuki	Aktivitetsstöd, Utvecklingsersättning, Etableringsersättning ²	---	---	---	---
Työttömyysvakuutus	Peruspäiväraha ³	Grundersättning ³	---	Töötutoetus ³	(New Style Jobseekers Allowance) ^{3,4}	---
Lapsen syntymä	Vähimmäis-vanhempain-päiväraha	Vähimmäismääräinen Föräldrapenning	---	Vähimmäis-määräinen jaettava vanemahüvitis ja isa vanemahüvitis	---	---
Sairaus	Vähimmäis-sairauspäiväraha	---	---	---	(New Style Employment and Support Allowance) ^{3,4}	---
Työkyvyttömyys	Takuueläke, Kansaneläke	Garantiersättning	Førtidspension, seniorpension ⁴	Töövõimetoetus ⁴	(New Style Employment and Support Allowance) ^{3,4}	Wajong ⁵
Vanhuus	Takuueläke, Kansaneläke	Garantipension	Folkepension	Rahvapension	State Pension	AOW, AIO-lisä

¹ Boligydelse voimassa vain ennen vuotta 2003 eläköityneille.
² Tuet vain työllistämistoimenpiteiden ajalta.
³ Edellyttää työhistoriaa.
⁴ Elämäntilanteessa ei löydy lakisääteistä ansiosidonnaista turvaa, vaan ainoastaan tasasuuruinen etuus.
⁵ Nuorena pysyvästi täysin työkyvyttömäksi tulleeille.

Viimesijainen toimeentulo

Viimesijaisen toimeentulotukietuuden keskeinen piirre on, että ne takaavat yhteiskunnan viimesijaisen, ei-syyperusteisen tuen. Perheiden täytyy hakea ensin ns. ensisijaiset etuudet, joihin heillä on oikeus, ennen kuin voi saada viimesijaista toimeentulotukietuutta. Tukiin liittyy vaihtelevasti myös toiminnallisia velvoitteita, kotitalouskohtaisuutta ja varallisuusharkintaa.

Vertailumaiden vähimmäisturvajärjestelmät on kuvattu pääpiirteissään taulukossa 2. Kaikkien maiden tuista on erotettavissa pääasiallinen tukimuoto sekä harkinnanvaraisempi erityiskustannuksia korvaava täydentävä tukimuoto. Pääasiallinen tukimuoto takaa viimesijaisen tuen yleisen tason, mutta yllättäviä menoja korvataan täydentävästä tuesta. Tanskassa ja Ruotsissa täydentävästä tuesta korvataan esimerkiksi kotitalouksien terveysmenoja, jotka kuitenkin Suomessa ja Isossa-Britanniassa lasketaan pääasialliseen tukeen. Isossa-Britanniassa monet terveyspalvelut ja lääkkeet ovat maksuttomia, jolloin tarvetta terveysmenojen erilliseen korvaamiseen ei synny. Vähimmäisturvan saajat voivat olla Isossa-Britanniassa oikeutettuja talvisin lämmityskulujen korvaukseen (Cold Weather Payment ja Winter Fuel Payment) ja harkinnanvaraiseen asumistukeen (Discretionary Housing Payment). Lisäksi vähävaraisille on saatavilla harkinnanvaraista tukea yllättäviin menoihin (welfare assistance), jonka myöntäminen vaihtelee Englannissa kunnittain, mutta Walesissa, Skotlannissa ja Pohjois-Irlannissa on kansalliset järjestelmät. Alankomaissa täydentävä tuki voidaan katsoa myös lainaksi, joka peritään myöhemmin takaisin.

Valtaosassa maita asumiskustannuksia korvataan korvamerkittynä pääasiallisesta tukimuodosta (Suomi, Ruotsi, Viro, Iso-Britannia), mutta Tanskassa ja Alankomaissa ei. Tanskassa on erillinen asumistukietuus toimeentulotuen saajille, jolla korvataan korkeita asumiskustannuksia. Alankomaissa toimeentulotukietuus ei suoraan korvaa asumiskustannuksia, eikä toimeentulotuen saajille ole olemassa omaa asumistukea, vaan asumiskustannuksia korvataan lähtökohtaisesti yleisestä asumistuesta. Asumiskustannuksien korvaukseen sovelletaan yleisesti kohtuullisten asumismenojen kattoa.

Suomi on vertailumaista ainoa, jonka vähimmäisturvajärjestelmästä löytyy ehkäisevä toimeentulotuki. Lisäksi joistain vertailumaista löytyy erillinen toimeentulotukietuus tietyille väestöryhmille. Ruotsista ja Isosta-Britanniasta löytyy erillinen, hieman korkeampi toimeentulotuki vanhuuseläkeikäisille tai yli 65-vuotiaille. Tanskassa on erilliset matalammat toimeentulotukietuudet alle 30-vuotiaille, joilla ei ole toiseen asteen tutkintoa, sekä maahanmuuttajille, jotka ovat asuneet Tanskassa alle yhdeksän vuotta tai jotka eivät täytä maahanmuuttajien työssäoloehdot. Tanskassa varsinaiseen toimeentulotuen saamiseksi maahanmuuttajilta edellytetään ansiotyötä vähintään 2,5 vuotta 10 vuoden aikana. Maahanmuuttajien toimeentulotukietuuteen voidaan maksaa korotusta (Danskbonus), kun kielitaitokoe on läpäisty.

Kaikissa maissa toimeentulotuessa huomioidaan tavalla tai toisella muiden perheenjäsenten tulot. Tuessa huomioidaan yleensä hakijan avio- sekä avopuolison tulot ja osittain myös lapsien tulot. Poikkeuksena on, että Tanskassa ainoastaan aviopuolison tulot huomioidaan. Virossa ei huomioida ollenkaan alle 19-vuotiaiden lasten tuloja. Lisäksi alaikäisten tulojen huomioimisessa on joustoja ainakin Suomessa ja Ruotsissa. Jos kotitaloudessa on lapsia, ne nostavat tuen tasoa kaikissa maissa. Se, katsotaanko esimerkiksi aikuiset lapset tai isovanhemmat samaan perheeseen kuuluviksi, vaihtelee maittain.

Monissa maissa toimeentulotuen suuruus riippuu iästä, myös aikuisilla. Esimerkiksi Tanskassa 30 vuoden ja Isossa-Britanniassa 25 vuoden iässä tuen taso kasvaa. Alankomaissa vanhemmilla on elatusvelvollisuus alle 21-vuotiaista lapsistaan ja siitä johtuen 18–20-vuotiaille yksinasuville maksetaan vain poikkeuksellisissa olosuhteissa matalampaa erityisavustusta. Lisäksi Alankomaissa alle 27-vuotiaille on toimeentulotuessa neljän viikon odotusaika, jonka aikana nuori velvoitetaan etsimään työtä ja koulutusta. Etuushakemus hylätään, jos nuoren olisi mahdollista vastaanottaa koulutuspaikka.

Tuissa voi olla myös yläikärajaa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa Universal Creditiä maksetaan vain eläkeiän alittaville, ja sen ylittäneille maksetaan erillistä Pension Creditiä. Vastaavasti Tanskassa toimeentulotukea ei makseta eläkeiän ylittäjille, joiden toimeentulo turvataan kansaneläkkeestä ja sen lisistä.

Toimeentulotukietuuden saaminen ei yleensä vaadi syyperustetta, vaan tukeen on oikeutettu, jos perhe ei muilla tuloilla ja varallisuudella pysty elättämään itseään. Tästä poikkeuksena on Tanska, jossa yhtenä tuen ehtona on, että hakijan olosuhteissa on tapahtunut muutos, joka on synnyttänyt tuen tarpeen. Esimerkkeinä tällaisista muutoksista mainitaan sairastuminen, työttömäksi joutuminen tai avioero, mutta lista ei ole tyhjentävä, ja syyperusteisuuteen sisältyy tapauskohtaista harkintaa. Ehdosta johtuen esimerkiksi pariskunta,

joka oli elänyt puolison eläkkeellä muutaman vuoden, ei ollut oikeutettu toimeentulotukeen, koska eivät olleet kokeneet olosuhdemuutosta (Ydelsekommissionen 2021).

Yleisesti lievänä syyperusteisuutena voidaan katsoa se, että kaikissa vertailumaissa tukea ei yleensä makseta kokoaikaisille korkeakouluopiskelijoille, koska työkykyisten hakijoiden edellytetään olevan aktiivisia työnhakijoita. Lisäksi monissa maissa tukeen voi liittyä syyperusteisia korotusosia. Esimerkiksi Ison-Britannian Universal Credit koostuu perus- ja asumisosan lisäksi vammaisuus- ja omaishoivakorotuksista. Tanskassa maksetaan korkeampaa tukea esimerkiksi raskaana oleville tai mielenterveysongelmallisille tuensaajille.

Tanskan toimeentulotuki eroaa muista vertailumaista myös siinä, että se ei tarkkaan ottaen ole viimesijainen. Toimeentulotukea haettaessa ensisijaiset etuudet pitää olla haettuna, mutta tämä ei koske asumisen tukia. Maksettu toimeentulotuki huomioidaan tulona yleisessä asumistuessa. Ainoana vertailumaista Tanskassa toimeentulotuki on myös verotettavaa tuloa ja muut tulot otetaan siinä huomioon bruttomääräisinä.

Pääsääntöisesti kaikissa maissa jokainen ansaittu euro pienentää toimeentulotuen määrää eurolla tietyn suojaosan jälkeen. Ison-Britannian Universal Creditissä vähenemisaste on kuitenkin loivempi, 55 %. Yleisesti ottaen tulot huomioidaan nettomääräisenä, mutta Tanskassa ne huomioidaan bruttomääräisinä. Lisäksi eri maissa on etuoikeutettuja tulomuotoja, kuten elatusmaksut tai vammaistuet, joita ei vähennetä toimeentulotuesta.

Vertailumaista ainoastaan Alankomaissa ei ollut yleistä työtulojen suojaosaa, mutta Alankomaissakin kunta voi niin päättäessään jättää osan työtuloista huomiotta, esimerkiksi jos tuensaaja työllistyy (Heeger-Hertter 2019, 77). Yleisesti työtulojen suojaosia sovelletaan heti tukikauden alussa, mutta Ruotsissa 25 prosenttia suojaosaa sovelletaan vasta kuuden kuukauden etuusjakson jälkeen. Virossa suojaosa on hyvin runsas ja päinvastoin kuin Ruotsissa, sitä sovelletaan tukijakson alussa. Jos tukea on myönnetty vähintään kahdelle peräkkäiselle kuukaudelle, kahtena ensimmäisenä kuukautena työtuloja ei oteta ollenkaan huomioon ja seuraavana neljänä kuukautena otetaan huomioon vain puolet. Kuuden toimeentulotukikuukauden jälkeen työtulot otetaan huomioon täysimääräisesti. Isossa-Britanniassa työtulojen suojaosa koskee vain perheitä, joissa on huollettavia lapsia tai henkilöitä, joilla on alentunut työkyky. Suojaosa on korkeampi, jos perhe ei saa Universal Creditin asumisosaa.

Kaikissa maissa perheen varallisuus vaikuttaa tuen määrään ja jopa tukioikeuteen. Suomessa, Ruotsissa ja Alankomaissa varallisuus täytyy ensin realisoida ennen kuin toimeentulotukea voi saada. Tanskassa ja Isossa-Britanniassa on oma suojaosa varallisuudelle ja varallisuus vaikuttaa vähenemisasteen mukaan. Virossa varallisuus huomioidaan toimeentulotuen määrässä, mutta harkintaa on jätetty hyvin paljon kunnan vastuulle. Suomessa, Virossa ja Isossa-Britanniassa perheen oma omistuskoti jätetään huomiotta varallisuusharkinnassa. Ruotsissa ja Tanskassa tähän liittyy varoaikaa ja harkintaa. Alankomaissa omistettu koti sen sijaan vie oikeuden perusmuotoiseen tukeen, mutta tukea voidaan antaa lainana, johon asunto toimii vakuutena. (Marchal ym. 2021.)

Tanskassa ja Isossa-Britanniassa on käytössä etuskatto, joka rajoittaa etuuskattokokonaismäärää. Tanskassa etuskatto on yksilökohtainen ja siihen kuuluu toimeentulotuen lisäksi yleinen asumistuki ja toimeentulotuen saajille suunnattu asumistuki. Isossa-Britanniassa perhekohtaisessa etuskatossa otetaan huomioon lähes kaikki etuudet ml. lapsilisä, työttömyystuet, vammaisetuudet ja vanhempainpäivärahat. Ison-Britannian etuskatto ei tosin koske työssäkäyviä, työkyvyttömiä ja eläkeikäisiä. Myöskään alle yhdeksän kuukautta sitten työttömäksi jääneille ei sovelleta etuskattoa, jos heidän työssäkäyntinsä on kestänyt vähintään vuoden ja jos heidän työtulonsa ovat ylittäneet minimitason. Etuskatto on matalampi yksinasuvilla kuin pariskunnilla ja yksinhuoltajilla. Lisäksi siihen vaikuttaa, asuuko Lontoossa vai sen ulkopuolella.

Ruotsissa, Tanskassa, Virossa ja Alankomaissa toimeentulotuen toimeenpano on kunnilla. Suomi on ainoa, jossa toimeentulotuen toimeenpano on hajautettu kahden toimijan, kansallisen viraston sekä kuntien, kesken. Tosin Tanskassa toimeentulotukea täydentävän asumistuen toimeenpano on eri paikassa kuin varsinaisen toimeentulotuen, mikä muistuttaa Suomen hajautusta. Kaikissa maissa toimeentulotuen rahoitus tapahtuu valtion kautta, mutta Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Virossa myös kunta osallistuu rahoitukseen.

Taulukko 2. Viimesijaisten vähimmäisturvajärjestelmien piirteet

	Suomi	Ruotsi	Tanska	Viro	Iso-Britannia	Alankomaat
Vähimmäisturva-järjestelmä	Toimeentulotuki	Ekonomiskt bistånd	Kontanthjælp	(Ei nimeä)	Universal Credit	Participatiewet
Perustuki	Perus-toimeentulotuki	Försörjningsstöd	Kontanthjælp	Toimetuleku-toetus	Standard allowance	Algemene bijstand
Täydentävä tuki	Täydentävä toimeentulotuki	Bistånd till livsföringen i övrigt	Hjælp i særlige tilfælde	Täiendavaid sotsiaaltoetusi	Useita	Bijzondere bijstand
Ehkäisevä tuki	Ehkäisevä toimeentulotuki	---	---	---	---	---
Erillinen tukimuoto erityisryhmille	---	Äldreförsörjningsstöd (yli 65-vuotiaille)	Uddannelseshjælp (alle 30-vuotiaille) Overgangsydelse/ Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse (maahanmuuttajille)	---	Pension Credit (eläkeikäisille)	---
Asumismenojen korvamerkitty tuki	Perustuessa	Perustuessa	Erillinen etuus (Særlig støtte til høje boligudgifter)	Perustuessa	Erillinen osa (UC: housing allowance)	Ei tukea (yleinen asumistuki)
Saajayksikkö	perhe	perhe	perhe (avopuolison tuloja ei huomioida)	perhe	perhe	perhe
Ikä	ei ikärajaa	ei ikärajaa	18–[eläkeikä] (alle 25 ja 30-v. alempi taso), 30 jos ei ammatillista koulutusta	ei ikärajaa	18–[eläkeikä] (alle 25-v. alempi taso, 16–17-v. erityis-tilanteessa)	21 (18–20 -vuotiaille erityis-tilanteessa täydentävää)
Onko syyperustainen	ei	ei	vaaditaan olosuhdemuutos	ei	ei	ei
Onko viimesijainen	kyllä	kyllä	ei (asumistuki)	kyllä	kyllä	kyllä
Tulovähenteisyys	100 %	100 %	100 %	100 %	55 %	100 %
Työtulojen suojaosa	€150 / kk / hlö	25 % kun etuutta on saanut vähintään 6kk	27,84 DKK (€3,8) / työtunti / hlö, max 160 työtuntia	100 % 2 kk ajan, 50 % 4 kk ajan, 0 % tämän jälkeen	335 £ / kk lapsiperheillä ja työkyvyttömillä (557 £ jos ei saa asumistukea)	harkinnanvarainen
Tulokäsite	netto	netto	brutto	netto	netto	netto
Tulojen laskenta	kuluva kk	edeltävä kk	??	edeltävä kk	edeltävä kk	kuluva kk
Varallisuuden vaikutus	estää	estää	estää suojaosan jälkeen	harkinnanvarainen	vähentää/estää suojaosan jälkeen	estää
Varallisuuden suojaosa	ei	ei	10 000 DKK (20 000 DKK aviopareilla)	ei	6000–16000 £	6225 € (12450 € parit ja yh:t)
Etuuskatto	ei	ei	kyllä	ei	kyllä	ei
Verotettava	ei	ei	kyllä	ei	ei	ei
Toimeenpaneavat instituutiot	Kela (kunnat ehkäisevä ja täydentävä)	kunta	kunta (Særlig støtte: Udbetaling Danmark)	kunta	DWP (valtio)	kunta (hakemukset toimitetaan UVW:lle, joka ohjaa kuntaan)
Rahoitus	valtio ja kunta (täydentävä: kunta)	valtio ja kunta	valtio ja kunta	valtio (täydentävä: kunta)	valtio	valtio

Saadakseen toimeentulotukea työkykyisten henkilöiden tulee ilmoittautua kaikissa maissa työttömäksi työnhakijaksi ja noudattaa työllisyyspalvelun asettamia aktiivisuusvelvoitteita, jotta voivat saada toimeentulotukea. Velvoitteiden laiminlyönti ilman hyväksyttävää syytä voi johtaa tuen alentamiseen tai maksun keskeytykseen.

Eri väestöryhmille on erilaisia velvoitteita. Esimerkiksi nuorille velvoitteet voivat liittyä työllisyyspalvelujen lisäksi kouluttautumiseen. Alankomaissa alle 27-vuotiailta odotetaan opiskelua tai työssäkäyntiä. Alle 27-vuotiailla on toimeentulotuessa neljän viikon odotusaika, jonka aikana nuori velvoitetaan etsimään työtä ja koulutusta. Etuushakemus hylätään, jos nuorelle on olemassa koulutusmahdollisuuksia tavanomaisessa koulutusjärjestelmässä.

Tanskassa toimeentulotuen saajat jaetaan yleisesti kahteen pääluokkaan sen mukaan, onko henkilö valmis töihin (jobparat) vai aktivointiin (aktivitetsparat). Jos tuensaaja ei ole valmis töihin vaan aktivointiin, maksetaan tukeen korotusosaa aktivointitoimenpiteiden ajalta.

Jos alle 30-vuotiaalla ei ole toisen asteen tutkintoa, hän saa matalampaa koulutustukea. Koulutustuen hakijat jaetaan kolmeen ryhmään sen mukaan, onko valmis koulutukseen heti, vuoden sisällä vai myöhemmin. Hakijalle laaditaan ryhmän mukainen toimintasuunnitelma velvoitteineen. Valmis koulutukseen heti -ryhmässä on etsittävä ja hakeuduttava koulutukseen, tehtävä työtä ja elätettävä itseään, tai vaihtoehtoisesti tehtävä hyödyllistä työtä julkiselle työnantajalle, kuten viedä vanhainkodissa asuvia kävelyllä tai avustaa koulun talonmiestä (nytteindsats). Valmis koulutukseen vuoden sisällä -ryhmässä, jos peruskoulutus on jäänyt kesken, on tehtävä luku-, kirjoitus- ja matemaattisia taitoja mittaava testi ja tarvittaessa osallistuttava taitoja harjoittaville kursseille, kunnes taidot vastaavat peruskoulun päättökokeen vaatimustasoa. Lisäksi on osallistuttava tukea tarjoaviin seuranta-haastatteluihin ja haettava lopulta koulutukseen, kun valmiudet siihen on hankittu.

Erityisiä haasteita omaavien nuorten, jotka eivät ole valmiita koulutukseen, velvoitteena on sama peruskoulun päättökokeen vaatimustason saavuttamista mittaava testi ja taitojen kartuttaminen sekä kasvokkaiset tapaamiset kunnan kanssa joka toinen kuukausi. Tukea maksetaan toimenpidepäiviltä, kunnes nuori aloittaa koulutuksessa ja siirtyy opintotuelle. Väärinkäytöksestä sanktiona on koulutustuen menettäminen kolmeksi päiväksi. Toistuvista rikkeistä tuen voi menettää korkeintaan kolmen kuukauden ajaksi. Sanktiota voidaan kuitenkin sovitella esim. niin, että tuen saa päiviltä, jolloin tulee paikalle päivittäisiin tapaamisiin. Kolmannessa ryhmässä sanktiot ovat nuorten heikon toimintakyvyn huomioon ottaen lievempiä. Järjestelmä on vahvasti sitoutunut siihen, että nuoret saavuttaisivat vähintään peruskoulun osaamistason ja saisivat toisen asteen koulutuksen. Nuorten oikeutta neuvontaan ja ohjaukseen korostetaan ja esimerkiksi lukihäiriöön tarjotaan apua. Ryhmässä olevalla on oikeus saada itselleen omatyöntekijä, joka koordinoi nuoren asioita kunnan ja muiden viranomaisten välillä. Vahvaa tukea tarvitseville voidaan osoittaa mentori, joka auttaa elämänhallinnan haasteiden kanssa.

Isossa-Britanniassa työkykyisten Universal Creditin hakijoiden on sitouduttava paikallisen työvoimatoimiston (Job Centre Plus) asiakkuuteen ja yhdessä itselle nimetyn työvalmentajan kanssa laadittava työnhaun velvoitteita koskeva etuudenhakijan sitoumus (Claimant Commitment). Etuudenhakijan sitoumukseen kirjataan, kuinka monta tuntia henkilön on käytettävä työnhakuun viikossa (jopa 35 h). Työnhakovelvoitteet voivat sisältää muun muassa säännöllisiä haastatteluita työvalmentajan kanssa, valmennuskurssien suorittamista ja rekrytointitoimiston asiakkaaksi ilmoittautumisen. Työssäkäyvä Universal Creditin saaja voidaan velvoittaa pyrkimään kasvattamaan tulojaan sanktioiden uhalla. Perheellisistä toinen vanhempi nimitetään päähuoltajaksi (lead carer), jonka työhön liittyvät velvoitteet ovat sitä lievempiä, mitä nuorempi perheen pienin lapsi on. Universal Creditin saajat jaetaan neljään ryhmään sen mukaan, millaisia velvoitteita heillä on työnhaun suhteen. Ryhmään sijoittumista määrittää elämäntilanne ja työkyky. Ryhmiä erottaa se, kuinka paljon työnhakua ja siihen liittyvää aktiivisuutta etuuden saajalta edellytetään. Neljä ryhmää ovat aktiivisen työnhaun ryhmä, työhön valmistautumisen ryhmä, yhteydenpito työmarkkinoihin -ryhmä ja ei-velvollisuuksia -ryhmä. Universal Creditin saajilla on oikeus kahteen 14 päivän pituiseen sairauslomaan vuodessa (12 kk aikana). Sairausloman aikana hakijaa ei velvoiteta noudattamaan Claimant Commitmentin velvoitteita. Oikeus sairauslomaan on todistettava lääkärintodistuksella, jos sairastuminen jatkuu yli seitsemän päivää.

Työkyvyttömyys huomioidaan Universal Creditissä korotuksena, joka on suunnilleen perusosan suuruinen. Korotus maksetaan henkilöille, joiden työkyky on vamman, sairauden tai raskauden vuoksi alentunut ja joiden kyky osallistua sekä työhön että aktiivointitoimenpiteisiin on rajoittunut. Jos työkyvyn alenema jatkuu neljä viikkoa, hakija ohjataan työkyvyn arviointiin, jonka tuloksena hänellä katsotaan olevan joko 1) täysi työkyky, 2) rajallinen työkyky tai 3) rajallinen toimintakyky. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvien terveydentila otetaan huomioon työvalmentajan kanssa laadittavassa Claimant Commitmentissa, jossa sovitaan työnhakijalle sopivista töistä ja työllistymistä edistävästä toimenpiteistä. Toiseen ryhmään kuuluvien ei odoteta hakevan töitä, mutta heidän on sovittava työvalmentajan kanssa työllistymistä edistävästä toimista. Kolmanteen ryhmään kuuluvat ovat vapautettuja työllistymiseen liittyvistä velvoitteista ja he voivat olla oikeutettuja Universal Creditin työkyvyttömyyskorotukseen.

Alankomaissa toimeentulotuen saajan on haettava aktiivisesti töitä, vastaanotettava hakuprofiilia vastaava työ sekä rekisteröidyttävä työllisyysvakuutuslaitokseen (UWV). Ehdosta voi saada vapautuksen terveydellisistä tai sosiaalisista syistä. Esimerkiksi alle 5-vuotiaan lapsen yksinhuoltaja voi hakea vapautusta työhakovelvoitteesta. Työhakovelvoitteesta vapautetulla yksinhuoltajalla on kuitenkin velvollisuus osallistua työllisyyspalvelujen tarjoamille työllistymistä edistäville koulutuskursseille. Yhteistyövelvoitteen ja toimintasuunnitelman rikkomisen sanktiona on maksimissaan 100 % etuuden menetys yhdeksi kuukaudeksi tai enimmillään kolmeksi kuukaudeksi.

Isossa-Britanniassa 3-vuotiaan lapsen päähuoltajat siirtyvät aktiivisen työnhaun ryhmään, mutta heitä ei vaadita ottamaan vastaan yli 16-tuntista työtä tai käyttävän työnhakuun enempää kuin 16 tuntia viikossa. Kouluikäisen, mutta alle 12-vuotiaan lapsen huoltajalla velvoite on 25 tuntia.

Suomessa toimeentulotuen velvoitteisiin kuuluu työnhaun lisäksi työllisyys- ja sosiaalipalveluiden erilaiset ehdottamat toimenpiteet. Velvoitteiden rikkomisesta seuraa ensin 20 prosentin etuuden alennus kahdeksi kuukaudeksi. Toistuvista rikkeistä sanktio voi nousta 40 prosenttiin. Ruotsissa etuuden alentamisen lisäksi etuuden voi myös menettää yhdeksi kuukaudeksi. Vastaavasti Alankomaissa ja Tanskassa etuuden voi menettää kolmeksi kuukaudeksi. Virossa karenssi voi kestää niin pitkään, kunnes hakija palaa noudattamaan velvoitteita. Isossa-Britanniassa karenssi alkaa vasta siitä, kun hakija on palannut noudattamaan velvoitteita ja sen pituus voi olla 1–26 viikkoa riippuen rikkeen tasosta ja toistuvuudesta. Siihen asti etuuden maksu on pysäytetty.

Tavallisten työnhaku- ja koulutusvelvoitteiden lisäksi Tanskan toimeentulotuessa on työntekovelvoite, kun tukikausi on jatkunut yli 12 kuukautta. Toimeentulotuen saajien on tehtävä 225 tuntia tavallista (ei tukityöllistettyä) työtä 12 kuukauden aikana, tai tukea alennetaan. Yhden aikuisen talouksissa tuen alennus on 3–9 prosenttia riippuen esimerkiksi siitä, onko perheessä lapsia. Kahden aikuisen talouksissa alennus on merkittävämpi ja toisen aikuisen ”perusosa” voidaan poistaa kokonaan. Alankomaissa hakija on muiden velvoitteiden lisäksi velvollinen suorittamaan (kykynsä mukaan) kunnan hänelle määräämää työtä (tegenprestatie).

Maahanmuuttajilla toimeentulotuen saaminen on monessa maassa sidottu kotouttamisohjelman osallistumiseen. Tanskassa maahanmuuttajien toimeentulotuen saannin velvoitteena on osallistua työllisyyspalvelujen kotoutumisohjelmaan ja tuen suuruus riippuu kielitaitokokeen läpäisystä. Alankomaissa kaikkien sosiaalietuuksien saamisen ehtona on osata puhua ja ymmärtää hollantia. Niiden, jotka eivät läpäise kielitestiä, on kehitettävä kielitaitoaan, tai etuutta voidaan alentaa puolen vuoden jaksoissa ensin 20 prosentilla ja myöhemmin 40 prosentilla. Jos kielitaito ei ole kehittynyt vuodessa, etuuksien maksu voidaan keskeyttää.

Asuminen

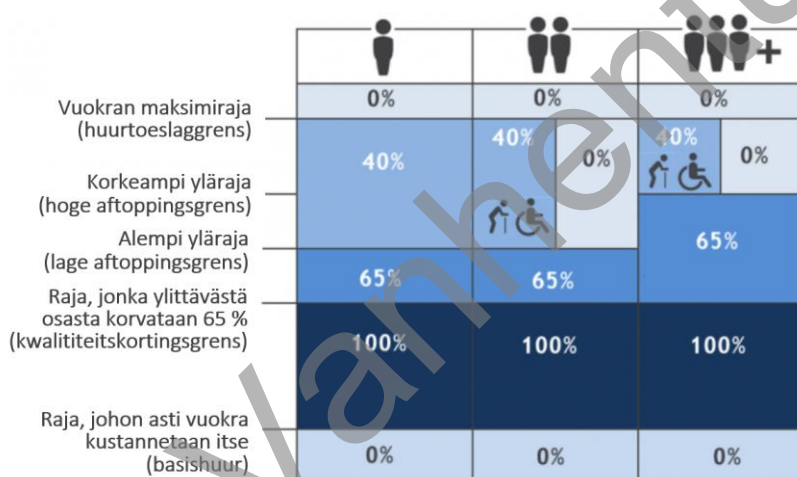
Valtaosassa maita on toimeentulotukietuuden lisäksi erillinen yleinen asumistukietuus, jotka on kuvattu taulukossa 3. Virossa ja Isossa-Britanniassa toimeentulotukietuuden asumismenojen korvaus on sen sijaan asumismenojen pääasiallinen tukimuoto. Viron ja Ison-Britannian tukien ero kuitenkin on, että Virossa asumismenojen korvaus on integroitu toimeentulotukilaskelmaan kuten Suomessa, kun Isossa-Britanniassa Universal Creditissä asumisosa on itsenäisempi tuki ja sitä on mahdollista saada ilman perusosaa. Siksi Viron asumistukea ei esitellä taulukossa 3.

Toisin kuin muissa maissa, Ruotsissa työkäisten asumisen tukeminen toteutetaan monella eri etuudella. Ensisijainen asumistuetus on alle 29-vuotiaille ja lapsiperheille maksettava asumistuki. Tämän päälle tai sijasta on erityisryhmille kohdennettuja asumislisiä. Työkyvyttömyyspäivärahan asumislisiä on laajasti saatu etuus. Lisäksi kotoutumistuen päälle maksetaan omaa yksinasuvien asumislisiä, mutta sitä saa hyvin pieni joukko ja sitä maksetaan usein yleisen asumistuen päälle. Asumistuen rajattujen kohderyhmien takia Ruotsissa toimeentulotuki on monelle pääasiallinen asumistukietuus (ks. esimerkkilaskelmat ja esim. Tervola ym. 2022).

Suomessa, Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa eläkkeensaajille on oma, korvausasteeltaan korkeampi asumistukietuus. Tanskassa ja Alankomaissa eläkkeensaajat ovat sen sijaan yleisen asumistuen piirissä. Tosin Tanskassa ennen vuotta 2003 eläköityneille maksetaan myös vanhaa asumistukietuutta (boligyldelse). Seuraavassa tekstissä ja taulukossa 3 on keskitytty kuitenkin työkäisten asumistukiin.

Asumistuet ovat pääosin perhe-, kotitalous tai ruokakuntakohtaisia, mutta näiden käsitteiden erot ovat melko epäselviä. Ruotsin työkyvyttömyyspäivärahojen asumislisiä on yksilökohtainen ja pariskuntatalouksissa henkilön asumismenoiksi lasketaan puolet yhteisistä asumismenoista. Puolison tulot kuitenkin vaikuttavat tuen määrään tässäkin tapauksessa.

Asumistukien lainsäädäntö korvausasteineen ja tulovähenteisyyksineen on melko monimutkaista, joten sitä kuvataan tässä vain yleisellä tasolla. Kaikissa maissa asumistuen määrää on rajattu enimmäisasumismenoilla (tai yleisemmällä etuuskatolla) ja tuen taso määritellään korvausasteena enimmäisasumismenoista. Joissakin etuuksissa, kuten Alankomaissa ja Ruotsin työkyvyttömyystuen asumislisässä, enimmäisasumismenojen lisäksi on välikattoja, joiden takia korvausaste määräytyy progressiivisesti ollen pienempi vähän suuremmilla asumismenoilla. Kuviossa 1 on esimerkki Alankomaiden korvausasteen progressiivisesta määräytymisestä.

Kuvio 1. Esimerkki asumistuen korvausasteen progressiivisuudesta Alankomaissa.

Muokattu lähteestä: www.woonbond.nl

Kaikissa maissa asumistuet ovat tulovähenteisiä, joskin työtulojen ja muiden tulojen suojaosissa ja vähenemisasteissa on paljon vaihtelua. Suomi ja Iso-Britannia ovat vertailumaista ainoat, joissa asumistukeen liittyy erillinen rahamääräinen suojaosa työtuloille. Ruotsissa työtulot vähentävät etuutta loivemmin kuin etuustulo.

Suomi on ainoa vertailumaista, joissa varallisuus ei vaikuta asumistuen määrään. Ruotsissa ja Tanskassa osa suojaosan ylittävistä varallisuudesta lasketaan tuloihin ja vähentää siten asumistuen määrää. Isossa-Britanniassa varallisuuden huomioon ottamiselle on oma erillinen vähenemisaste. Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa on varallisuuskatto, jonka ylittyessä tukeen ei ole oikeutettu lainkaan.

Suomessa ja Ruotsissa tukea on mahdollista saada omistusasunnon kustannuksiin, joita huomioidaan vaihtelevasti. Tanskassa ja Isossa-Britanniassa omistusasumisen kustannuksia tuetaan vain lainana. Alankomaissa tukea ei voi saada omistusasuntoon.

Taulukko 3. Asumisen tuet ja niiden ominaisuudet maittain vertailtuna

	Suomi	Ruotsi	Tanska	Iso-Britannia	Alankomaat
Pääasiallinen asumisen tuki	Yleinen asumistuki	Bostadsbidrag	Boligsikring	Universal Credit: Housing Allowance	Huurtoeslag
Asumisen tuki eläkkeensaajille	Eläkkeensaajan asumistuki	Bostadstillägg hos pensionsmyndigheten	Boligsikring, (boligyldelse)	Housing Benefit	Huurtoeslag
Asumisen tuki erityisryhmille		Bostadstillägg (työkyvyttömät) Bostadsersättning (pakolaiset)			
Pääasiallisen asumistuen piirteet					
Kohderyhmä	Kaikki paitsi eläkkeensaajat	Alle 29-vuotiaat sekä lapsiperheet	Kaikki	Kaikki paitsi eläkkeensaajat	Kaikki
Enimmäis-korvausaste	80 %	100 % lapsiperheillä, 90 % omavastuun jälkeen alle 29-vuotialla	60 % (lapsiperheet) ja 15 % (lapsettomat)	100 %	100 % tasasuuruisen omavastuun jälkeen
Tulovähennemistä	34 % (80 %*42 %)	20 % (lapsiperheet) ja 33 % (nuoret) suojaosan ylittävistä tuloista.	18 %	Sama kuin UC. Työtuloista 55 %, muista verotettavista tuloista 100 %.	vaihteleva
Työtulojen suojaosa	300 € / hlö	Ei	Ei	Sama kuin UC. 335 £ / kk lapsiperheillä ja työkyvyttömällä	Ei
Varallisuuden vaikutus	Ei	15 % varallisuudesta lasketaan tuloihin suojaosan jälkeen	Vähintään 10 % varallisuudesta lasketaan tuloihin suojaosan jälkeen	Sama kuin UC. 1,7 % vähennemistä 6000 £ suojaosan jälkeen. Tukea ei makseta, jos varallisuus ylittää 16000 £	Tukea ei makseta, jos varallisuus ylittää 31 747 € / hlö
Maksetaanko omistusasuntoon	Kyllä	Kyllä	Ei (laina)	Ei (laina)	Ei
Asumistuen tarkistus	Vuosittain	Vuosittain	Kuukausittain	Kuukausittain	Vuosittain
Kuuluuko etuuskattoon	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei
Toimeenpanevat instituutiot	Kela	Försäkringskassan	Udbetaling Danmark	DWP	Belastingdienst
Rahoitus	Valtio	Valtio	Valtio	Valtio	Valtio
Alueelliset enimmäis-asumismenot	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	Ei

Työttömyys

Työttömyysturva voidaan jakaa työttömyysavustukseen, joka ei edellytä aikaisempia vakuutusmaksuja tai työhistoriaa, sekä työttömyysvakuutukseen, jossa edellytetään joko vakuutusmaksuja ja/tai työhistoriaa. Tämän määritelmän mukaan Suomessa työmarkkinatuki luokitellaan työttömyysavustukseksi, ja perus- ja ansiopäiväraha työttömyysvakuutukseen. Sellaisia työttömyysavustuksia, joiden saaminen ei edellytä vakuutusmaksuja eikä työssäoloehdon täyttymistä, löytyy Suomen lisäksi ainoastaan Ruotsista. Tanskassa, Virossa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa pitkäaikaisesti työttömien toimeentulo turvataan perusturvan sijaan vähimmäisturvasta ja asumisen tuista sekä niitä mahdollisesti täydentävistä lisistä.

Suomen ja Ruotsin työttömyysavustuksia on vertailtu taulukossa 4. Suomessa työmarkkinatuki on tarkoitettu niille työttömille, joilla joko peruspäivärahaan tai ansioturvaan oikeuttava työssäoloehto ei täyty tai joiden työttömyyspäivärahan enimmäisaika on kulunut umpeen. Siihen maksetaan korotuksia lapsista ja työllistymistä edistävään palveluun osallistumisesta. Tuki on tarveharkintainen, mikä tarkoittaa sitä, että tuen määrässä otetaan huomioon myös työttömän pääomatulot sekä, jos työtön asuu vanhempiensa luona, hänen vanhempiensa tulot. Työmarkkinatukea ja peruspäivärahaa voidaan maksaa myös osa-aikatöiden ajalta, jolloin jokainen tienattu euro vähentää tukea 50 senttiä 300 euron suojaosan jälkeen. Ammatillista koulutusta tai ylioppilastutkintoa vaille olevilla alle 25-vuotiailla on 5 kuukauden odotusaika ennen kuin he voivat saada työmarkkinatukea. Työllistämistä edistävien palvelujen ajalta tukea voi saada kuitenkin ilman odotusaikaa.

Ruotsissa on kolme eri työttömyysavustusta: 18–24-vuotiaille suunnattu koulutustuki, maahanmuuttajien kotoutumistuki sekä aktivointituki yli 25-vuotiaille. Toisin kuin työmarkkinatukea, kaikkia näitä tukia maksetaan vain työllisyyspalvelujen työllistämistoimenpiteiden ajalta, joiden enimmäiskesto on rajattu. Työssäoloehdon täyttävät työttömyyskassan jäsenet saavat aktivointituen ja koulutustuen ansiosidonnaisena, mutta muussa tapauksessa tuet maksetaan perusturvana tasasuuruksina. Koulutustuki ja kotoutumistuki ovat verotonta tuloa. Ruotsin tasasuuruiset työttömyysavustukset ovat tasoltaan yleisesti Suomen työmarkkinatukea alhaisempia lukuun ottamatta kotoutumistuen ylempää tasoa (huom. veroton tuki).

Koulutustuki maksetaan vastikkeeksi omien taitojen kehittämisestä ja kunnan palveluihin osallistumisesta. Palvelu voi sisältää toimenpiteitä, kuten neuvovaa ohjausta, työhönsijoituspalvelua, työkokemuksen kartuttamista, lyhytaikaista koulutusta (max. 6 kk) ja työharjoittelua. Koulutustukea maksetaan kahdella tasolla. Korkeampaan korvaukseen ovat oikeutettuja ne, joilla on toisen asteen koulutus tai jotka ovat yli 20-vuotiaita ja osallistuvat opiskelutaitoja kehittäville kansanopistokursseille. Muille taso on matalampi.

Kotoutumistuki on työllisyyspalvelujen kautta kotoutumishjelmaan osallistuville, jotka ovat äskettäin saaneet oleskeluluvan pakolaisena, suojelun tarpeessa tai omaisena. Palvelun tavoitteena on oppia ruotsia mahdollisimman nopeasti, löytää työpaikka ja hallita oma toimeentulo. Palvelun sisältö ja ohjelmaan osallistumispäivät sovitaan yksilöllisesti. Palvelu voi olla sisällöltään esimerkiksi työnhakua tai koulutukseen osallistumista. Kotoutumiskorvaus nousee perustasolta korotetulle tasolle arviointijakson jälkeen, kun kotoutumissuunnitelma on laadittu. Kotoutumiskorvaukseen maksetaan korotusta alle 20-vuotiaista kotona asuvista lapsista (etableringstillägg) ja yksinasuva voi saada kotoutumistuen saajan asumiskorvausta (bostadsersättning). Kotoutumishjelman päättymisen jälkeen voi hakeutua työllisyyspalvelujen kautta toiseen ohjelmaan, josta saa aktivointitukea (aktivitetsstöd) tai koulutuskorvausta (utvecklingsersättning).

Toisin kuin Suomen työmarkkinatuki, Ruotsin työttömyysavustukset eivät ole tarveharkittuja pääomatulojen tai vanhempien tulojen suhteen. Ruotsin työttömyysavustuksissa ei ole työtulojen suojaosaa ja mahdolliset työtulot vähennetään tuesta täysimääräisenä. Koska tuki maksetaan vain aktivointitoimenpiteiden ajalta, samanaikainen työnteko lienee harvinaista.

Työmarkkinatuen velvoitteena on ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, olla työvoimatoimiston käytettävissä, olla käytettävissä kokoaikatyössä, hakea aktiivisesti työtä ja olla tahattomasti työtön. Vailla ammatillista koulutusta olevilla alle 25-vuotiailla on lisäksi velvoite hakea koulutukseen, joka parantaa nuoren ammatillisia valmiuksia. Ruotsissa aktivointituen, koulutuskorvauksen ja kotoutumiskorvauksen velvoitteet sovitaan yksilökohtaisemmin työllisyyspalvelujen kanssa haettaessa mukaan kyseiseen ohjelmaan. Yleisenä velvoitteena on kuitenkin noudattaa sovittua ohjelmaa. Sanktioita saa Ruotsissa muun muassa, jos aiheuttaa itse oman työttömyytensä, pitkittää työttömyyttään tai hoitaa työnhakuaan huonosti.

Toimeenpano on molemmissa maissa järjestetty periaatteessa samalla tavalla – sillä erotuksella, että Ruotsissa Försäkringskassa toimii sosiaaliministeriön alaisuudessa, kun Suomessa Kelan toimintaa valvoo eduskunta. Työllisyyspalvelut järjestävät palvelut ja tuet maksetaan Kelan tai Försäkringskassan kautta. Yhteensovitetussa toimeentulotuki, työttömyysturva ja asumistuki maiden välillä on eroa siinä, että toimeentulotukea saadessaan hakijan on Ruotsissa toimittava työllisyyspalvelujen ja Försäkringskassan lisäksi kunnan sosiaalitoimen kanssa. Suomessa näin on vain tilanteessa, jossa henkilö hakee ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea kunnan sosiaalitoimesta.

Taulukko 4. Perustyöttömyystuki, jonka saaminen ei edellytä vakuutusmaksuja tai työhistoriaa, ja sen ominaisuudet maittain vertailtuna

	Suomi	Ruotsi
Työttömyysavustus	Työmarkkinatuki	Aktivitetsstöd (AS), Utvecklingsersättning (UE), Etableringsersättning (EE)
Kohderyhmä	Työttömät työnhakijat, jotka eivät täytä työssäoloehdot tai joiden työttömyysturvan enimmäiskesto on täyttynyt	Työllisyystoimenpiteisiin osallistuville työllisyystoimenpiteen ajan AS: aktivointituki yli 25-vuotiaille UE: koulutustuki 18–24-vuotiaille ES: kotoutumistuki 20–64-vuotiaille
Kesto	rajoittamaton	AS ja UE: max 90 viikkoa EE: max 104 viikkoa
Taso	34,5 €/pv + lapsi- ja aktiivikorotukset	AS ja UE: jos kuuluu kassaan ja täyttää työssäoloehdon, niin ansiosidonnainen. Muuten 57–223 SEK/pv riippuen iästä ja koulutustasosta. ES: 231–308 SEK/pv + lapsi- ja asumislisä
Työtulojen sovitteluaste	50 % palkasta	100 % työajasta
Työtulojen suojaosa	300 €/kk	Ei
Tarveharkinta	Pääomatulot huomioidaan. Jos työtön asuu vanhempien luona, vanhempien tulot huomioidaan	Ei
Verotettava	Kyllä	AS kyllä, UE ja EE ei
Toimeenpanevat instituutiot	Kela (etuudet), TE-palvelut (palvelu)	Försäkringskassan (etuudet), Arbetsförmedlingen (palvelu)
Rahoitus	Valtio ja kunnat	Valtio

Kaikissa vertailumaissa paitsi Ison-Britanniassa löytyy ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, joiden tarkempi käsittely on kuitenkin rajattu selvityksen ulkopuolelle. Työttömyysvakuutuksen perusturva ensisijaisen työttömyyspäivärahan lisäksi löytyy vain Suomesta, Ruotsista ja Virossa. Nämä etuudet on kuvattu taulukossa 5. Ison-Britannian ainoassa työttömyyssetuudessa on työssäoloehto, mutta se on tasasuuruinen. Se on siten ongelmallista määritellä perusturvaksi, vaikka se sisältyy taulukkoon 5.

Suomessa ja Ruotsissa on samankaltainen työttömyysvakuutuksen perusturva. Tukea maksetaan niille, jotka täyttävät työssäoloehdon, mutta eivät ole olleet tarpeeksi kauan työttömyyskassan jäseniä. Ruotsissa ansioturvaan vaaditaan vuoden kassajäsenyys, kun Suomessa riittää puoli vuotta. Virossa sen sijaan ei ole kassajärjestelmää, mutta tasasuuruudessa on väljempi työssäoloehto kuin ansioturvassa. Suomessa ja Ruotsissa tasasuuruudessa ja ansiosidonnaisessa työttömyyspäivärahassa on sen sijaan sama työssäoloehto. Viron perusturva voidaan myös maksaa sen jälkeen, kun ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan enimmäiskesto on päättynyt. Suomessa ja Ruotsissa työttömyysvakuutuksen perusturva on vaihtoehtoinen ansioturvalle, eikä niitä voi saada peräkkäin.

Suomessa työssäoloehdoton lasketaan työkuukaudet yli kahden vuoden ajalta, kun Ruotsissa ja Viron perusturvassa rajoitetaan yhteen vuoteen. Viron ansioturvan työssäoloehdoton on tiukin, sillä siinä edellytetään vuoden työskentelyä, kun Suomessa ja Ruotsissa työssäoloehdoton riittää puolen vuoden työskentely. Ruotsissa työssäoloehdoton täytyminen ei vielä oikeuta täyteen etuuteen, vaan työssäkäynnin on pitänyt olla kokoaikaista täyden perusturvaetuuden saamiseksi. Suomessa ei ole vastaavaa ehtoa.

Suomen ja Viron (ja Ison-Britannian) työttömyysetuudessa on työtulojen suojaosa. Tosin Virossa suojaosa toimii etuudenmaksun tulorajana ja maksu keskeytetään, jos työtulot ylittävät rajan. Suomesta ja Ruotsista poiketen Virossa on myös tuloraja muille kuin työtuloille. Tuloraja koskee kaikkia muita tuloja tiettyjä sosiaalietuuksia lukuun ottamatta. Tulorajan ylittyminen johtaa etuuden maksu keskeytykseen, mutta jos ylittyminen on kertaluontoista, etuuden maksua jatketaan 30 päivän päästä.

Suomessa on vertailumaista pisin ansiosidonnaisen työttömyysturvan enimmäiskesto (60–100 viikkoa) ja Virossa lyhin (26–52 viikkoa). Tosin Virossa voi ansioturvan enimmäiskeston täyttymisen jälkeen saada perusturvaa noin 39 viikkoa, samalla periaatteella kuin Suomessa työmarkkinatukea. Viron tasasuuruudessa tuessa onkin sekä työmarkkinatuen (tarveharkinta, täydentää ansioturvaa enimmäiskeston jälkeen) että peruspäivärahan piirteitä (työssäoloehdoton ja enimmäiskesto).

Kaikissa maissa työttömyysvakuutukseen sisältyy tyypilliset työttömyysturvan velvoitteet. Työttömän velvoitteena on hakea aktiivisesti töitä sekä osallistua työvoimaviranomaisten ehdottamiin toimenpiteisiin. Suomessa työstä tai koulutuksesta kieltäytyminen johtaa 60 pv karenssiin. Työnhakusuunnitelman tekemisen tai päivittämisen laiminlyönnistä saa 15 pv karenssin. Ruotsissa työnhaun laiminlyönnistä karenssi on 1, 5 tai 10 pv, työttömyyden pitkittämisestä 5, 10 tai 45 pv, irtisanoutumisesta 20 tai 45 pv. Virossa työttömyysetuuden maksu keskeytyy 10 päivän ajaksi, jos hakija ensimmäistä kertaa ei noudata yksilöllistä toimintasuunnitelmaa tai vastaanota sopivaa työtä. Maksaminen päättyy kokonaan, jos henkilö toistaa em. rikkeet tai tulot ylittävät kuukausittaisen työttömyyspäivärahan määrän.

Taulukko 5. Työttömyysvakuutuksen tasasuuruiset päivärahat

	Suomi	Ruotsi	Viro	Iso-Britannia
Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha	Ansioipäiväraha	Arbetslöshetsersättning	Töötuskindlustushüvitis	---
Tasasuuruinen työttömyyspäiväraha	Peruspäiväraha (kun ei kassajäsenyyttä)	Grundersättning (kun ei kassajäsenyyttä)	Töötutoetus	New Style Jobseekers Allowance
Kenelle tasasuuruinen	Jos alle puoli vuotta kassajäsenyyttä	Jos alle yksi vuosi kassajäsenyyttä	Jos ei täytä ansiosid. työssäoloehtoaa tai enimmäiskesto on täyttynyt	(kaikille vakuutetuille)
Vakuutuksen kesto	80 vk (60 jos vähän työhistoriaa, 100 jos täyttänyt 58 vuotta)	60 vk (80, jos alaikäisiä lapsia)	26–52 vk (ansioturva) + 39 vk (perusturva) (30 jos irtisanottu)	26 vk
Vakuutuksen työssäoloehto	Väh. 76 h/kk 6 kk aikana ed. 28 kk aikana	80 h/kk 6 kk aikana ed. 12 kk aikana	12kk ed. 36 kk aikana (ansioturva), 6kk ed. 12 kk aikana (perusturva)	(Tarpeeksi vakuutusmaksuja tai -hyvityksiä työttömyyttä edeltävän 2 verovuoden aikana)
Ikä	18–64	20–64	16–eläkeikä	16–eläkeikä
Työtulojen sovitteluaste	50 % palkasta	100 % työajasta	Tukeen ei ole oikeutettu suojaosan jälkeen	100 % palkasta
Työtulojen suojaosa	300 €/kk	Ei	261,60 €/kk	5–20 £/vk
Tarveharkinta	Ei	Ei	Muita kuin työtuloja saa olla enint. 292,2 €/kk (pl. useimmat sosiaalietuudet)	Ei
Verotettava	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä
Omavastuupäivät alussa	5	6	7	7
Toimeenpanevat instituutiot	Kela	Alfakassa	Eesti Töötukassa	DWP, Jobcentre Plus
Rahoitus	Työttömyysvakuutusmaksut	Sosiaalivakuutusmaksut ja verot	Valtio	Sosiaalivakuutusmaksut

Lapsen syntymä

Lapsen syntyessä vanhempien työtulojen menetystä korvataan vanhempainpäivärahoilla. Kaikissa vertailumaissa oli ansiosidonnaisia vanhempainpäivärahoja, jotka edellyttivät työhistoriaa tai vakuutusmaksuja. Lisäksi jos vanhempi on saanut ennen lapsen syntymää jotain toista ansiosidonnaista tukea kuten työttömyyspäivärahaa, on hän silloinkin tyypillisesti oikeutettu ansiosidonnaiseen vanhempainpäivärahaan. Sen sijaan muille vanhemmille suunnattuja tasasuuruksia vanhempainpäivärahoja löytyi Suomen lisäksi vain Ruotsista ja Virosta.

Taulukko 6. Tasasuuruiset vanhempainpäivärahat

	Suomi	Ruotsi	Viro
Ansiosidonnainen päiväraha	Vanhempainpäiväraha	Föräldrapenning	Ennen Vanemahüvitis, Isa vanemahüvitis, Jagetava vanemahüvitis
Vähimmäismääräinen vanhempainraha	Vähimmäisvanhempainpäiväraha	Vähimmäismääräinen föräldrapenning	Vähimmäismääräinen jagetava vanemahüvitis, Vähimmäismääräinen isa vanemahüvitis
Kenelle vähimmäismääräiset	Niille, jotka ei oikeutettu ansiosidonnaiseen (tulot liian pienet)	Niille, jotka ei oikeutettu ansiosidonnaiseen (tulot liian pienet) sekä kaikille vanhemmille osa perhevapaasta	Niille, jotka ei oikeutettu ansiosidonnaiseen (ei töissä tai palkka liian pieni)
Synnyttävän puolison tuet	40 pv raskausraha + 160 pv	50 pv + 240 pv (väh. 90 pv tasasuuruinen)	(140 pv vain työllisille)
Toisen puolison tuet	160 pv	10 pv + 240 pv (väh. 90 pv tasasuuruinen)	30 pv
Kiintiömättömät tuet	---	---	435 pv (545 pv työttömille, joilla ei oikeutta äitiysrahaan)
Taso/pv	29,67 €	250 SEK	19,47 €
Maksupäiviä/vko	6	7	7
Verotettava	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Toimeenpaneavat instituutiot	Kela	Försäkringskassan	Sotsiaalkindlustusamet
Rahoitus	Valtio ja sairausvakuutusmaksut	Valtio ja vanhempainvakuutusmaksut	Isyys- ja vanhempainraha: valtio, Äitiysraha: Työnantajamaksut (terveysvakuutus)

Lähtökohtaisesti perusturvan tehtävä vertailumaissa oli taata vanhempainpäivärahat myös vanhemmille, jotka olivat ennen lapsen syntymää poissa työmarkkinoilta, esimerkiksi työttöminä, ja eivät siksi olleet oikeutettuja ansioturvaan. Lisäksi Ruotsissa perusturvalla on muitakin rooleja. Vanhemmilla, myös ansioturvan saajilla, on käytettävissään yhteensä kolme kuukautta tasasuuruista vanhempainpäivärahaa ansiosidonnaisen tuen lisäksi. Täten se toimii hieman samalla periaatteella kuin Suomen kotihoidontuki, jota käytetään ansiosidonnaisen päivärahan jälkeen (tosin kotihoidontukijakson enimmäispituus on huomattavasti pidempi).

Ruotsissa ja Suomessa (1.8.2022 lähtien) vanhempainpäivärahat jakautuvat puoliksi kahdelle vanhemmalle, joista osa on toiselle vanhemmalle siirrettävissä. Virossakin on samantyyppinen järjestelmä, jossa tosin ei ole siirrettävää osaa, vaan vanhempainraha, jota kumpikin vanhempi voi käyttää (kuten Suomen järjestelmässä ennen perhevapaaudistusta).

Virossa äitiysrahaa saa vain, jos äiti on ollut töissä ennen lapsen syntymää. Sen sijaan äidit, jotka eivät ole olleet töissä, voivat saada samalta ajalta vähimmäismääräistä vanhempainrahaa (jagetava vanemahüvitis). Ero näiden välillä on se, että työssäkäyvä voi aloittaa äitiysloman ja äitiysrahan saannin 30–70 päivää ennen lapsen syntymää, kun taas ei-työskennellyt äiti voi aloittaa vanhempainrahan saannin vasta, kun lapsi on syntynyt.

Työntekeminen voi joko estää vanhempainpäivärahan maksamisen tai vähentää tuen määrää. Suomessa vanhempainpäiväraha maksetaan osittaisena (50 %) niiltä päiviltä, kun vanhempi on puolipäiväisesti töissä. Jos vanhempi työskentelee yli viisi tuntia arkipäivässä (maanantaista lauantaihin), vanhempainpäivärahaa ei makseta kyseiseltä päivältä. Osittaisena maksettu vanhempainrahapäivä kuluttaa vain puolikkaan vanhempainrahapäivän. Pyhäpäiviltä ei makseta vanhempainpäivärahaa ja näinä päivinä voi työskennellä vapaasti ilman, että se vaikuttaa vanhempainrahan suuruuteen. Ruotsissa on sama käytäntö, paitsi että työssäkäynti ja sen mukainen vanhempainrahan maksu voi olla 25, 50 tai 75-prosenttista. Virossa sen sijaan vanhempainrahaa voidaan ”sovitella” työtulojen perusteella. Työssäkäyvä vanhempi voi tienata 50 prosenttia

ansiosidonnaisen etuuden maksimimäärästä (eli 2021,54 €/kk), ennen kuin tulot vaikuttavat vanhempainrahan määrään. Sen jälkeen 50 prosenttia rajan ylittävistä ansioiden osasta jaetaan kahdella ja vähennetään vanhempainrahan määrästä. Vähennys ei kuitenkaan voi koskaan olla vanhempainrahan vähimmäismäärää suurempi (584 €).

Suomessa vähimmäismääräinen vanhempainpäivärahan bruttomäärä on vertailumaiden suurin, myös hieman suurempi kuin Ruotsissa. Vertailussa tulee huomioida, että Suomessa vanhempainpäivärahoja maksetaan kuudelta päivältä viikossa, kun Ruotsissa ja Virossa seitsemältä päivältä.

Sairaus ja työkyvyttömyys

Kaikissa vertailumaissa on sairauspäivärahaetuksia työntekijöille, joilla on ohimeneväksi katsottu työkyvyn menetys, ja työkyvyttömyysetuusia niille, joilla on pysyväisluonteinen työkyvyn menetys. Yleensä vertailumaissa työkyvyttömyysetuutta voi saada heti työkyvyttömyyden alkaessa, mutta Suomessa ja Virossa edellytetään 1–2 vuoden varoaikaa, jonka ajalta voidaan maksaa sairauspäivärahaa.

Missään muussa maassa kuin Suomessa ei ole sairauspäivärahan perusturvaa ansiosidonnaisen tuen lisäksi. Suomessa sairauspäivärahan perusturva on henkilöille, joiden aiemman vuoden tulot eivät riitä ansiosidonnaiseen etuuteen. Tyypillisiä saajia ovat mm. opiskelijat tai työmarkkinatuen saajat, jotka sairastuvat. Muissa maissa vastaavissa tilanteissa henkilöt saavat joko vähimmäisturvaa tai työkyvyttömyysetuuden perusturvaa. Tosin työkyvyttömyysetuusia saadaan monessa maassa lähtökohtaisesti vain pysyväksi katsottuun työkyvyttömyyteen (etenkin Ruotsissa, Tanskassa, Alankomaissa).

Isossa-Britanniassa on tasasuuruinen sairauden ja työkyvyttömyyden ajalta maksettava New Style Employment and Support Allowance (nsESA) -etuus, joka on eräänlainen sairaus- ja työkyvyttömyysetuuden yhdistelmä. Tuki on korkeampi, jos työkyvyttömyys on pysyväisluonteista. Kuten Ison-Britannian työttömyysturvan kohdalla, nsESAn saamiseksi edellytetään työhistoriaa ja sen rinnalla ei ole varsinaista ansiosidonnaista turvaa, joten nsESA on ongelmallista katsoa perusturvaksi. Ilman työhistoriaa olevat sairaat ja työkyvyttömät voivat Isossa-Britanniassa olla oikeutettuja Universal Creditin työkyvyttömyyskorotukseen, jolloin he voivat saada vapautuksen tuen velvoitteista. Universal Creditiä voi saada samaan aikaan vakuutusperusteisen työkyvyttömyysetuuden kanssa.

Osassa vertailumaista työkyvyttömyysetuuksista on saatavilla vain tasasuuruinen etuus (Tanska, Iso-Britannia, Viro), jolloin jako ansio- ja perusturvaan ei ole mielekäs. Suomesta, Ruotsista ja Alankomaista löytyy sekä ansiosidonnaisia ja tasasuuruja muotoja, jolloin voidaan puhua työkyvyttömyyden perusturvasta.

Suomessa työkyvyttömän perusturva koostuu takuueläkkeestä ja kansaneläkkeestä, joita maksetaan, jos työnteosta karttunut työeläke on jäänyt pieneksi tai jos sitä ei ole kertynyt ollenkaan. Perusturva on oikeutettu kaikki 16–65-vuotiaat Suomen asukkaat, jotka ovat 16 vuotta täytettyään asuneet Suomessa vähintään kolme vuotta.

Tanskassa pääasiallinen työkyvyttömyysetuus on varhaiseläke (førtidspension). Se on tarkoitettu henkilöille, joiden työkyky on pysyvästi alentunut ja jotka eivät siksi pysty elättämään itseään, jotka asuvat pysyvästi maassa. Tukea myönnetään alle 40-vuotiaille vain erityistapauksissa, jos on täysin selvää, että työkyvyttömyys on pysyvää. Eläke myönnetään pysyvästi vanhuuseläkeikään asti, mutta se voidaan keskeyttää, jos työkyky paranee. Lisäksi ikääntyneille työkyvyttömille on olemassa varhaiseläke (seniorpension), jossa on väljemmät ehdot työkyvyille. Sen saanti ehtona on pitkä työura (väh. 20–25 v kokoaikatyötä), terveysongelmien vuoksi alentunut työkyky, alle kuusi vuotta vanhuuseläkeikään, kyky enää enintään 15 h/viikossa työhön eikä vaihtoehtoinen työ ole mahdollisuus. Tanskan kaikki työkyvyttömyyseläkkeet ovat tasasuuruja ja melko korkeita verrattuna Suomen takuueläkkeeseen, mutta etuustasojen tarkempi vertailu edellyttäisi esimerkkilaskelmia, jossa myös verotus on huomioitu. Muista maista poiketen Tanskassa puolison tulot vähentävät tukea tietyn rajan jälkeen.

Taulukko 7. Etuuskuvaukset työkyvyttömiä perusturvasta maittain vertailtuna

	Suomi	Ruotsi	Tanska	Viro	Iso-Britannia	Alankomaat
Ansiosidonnainen työkyvyttömyysetuus	Työeläke	Sjukersättning, Aktivitetsersättning	---	---	---	WGA, IVA, Toeslagenwet-lisä
Tasasuuruinen työkyvyttömyysetuus	Takuueläke, Kansaneläke	Garanti-ersättning	Førtidspension Seniorpension	Töövöime-toetus	New Style Employment and Support Allowance	Wajong
Tasasuuruinen edellyttää vakuutusmaksuja	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Kenelle tasasuuruinen	Jos työhistoriaa ei kertynyt tarpeeksi	Jos ansiosidonnainen on pieni tai sitä ei saa lainkaan	(kaikille)	(kaikille)	(kaikille)	Nuorena täysin ja pysyvästi työkyvyttömäksi tulleille
Lapsikorotus	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Oikeus korkeampaan asumistukeen	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä
Puolison tulot huomioidaan	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Ikä	16–64	19–64	FP: 16–eläkeikä SP: 60–eläkeikä	16–eläkeikä	18–eläkeikä	18–30
Verotettava	Kyllä, mutta vähennysten takia ei veroja	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
Toimeenpanevat instituutiot	Kela	Försäkringskassan	Kunta ja Udbetaling Danmark	Eesti Töötukassa	DWP	UWV
Rahoitus	Valtio	Valtio	Valtio	Valtio	Sosiaali-vakuutus-maksut	Valtio

Ruotsissa 19–64-vuotiaana pysyvästi täysin työkykynsä menettäneille tai 30–64-vuotiaana osittain työkykynsä menettäneille maksetaan sairauskorvausta (sjukersättning), ja 19–29-vuotiaana pitkäaikaisesti (väh. vuoden) osittain tai kokonaan työkyvyn menettäneille maksetaan aktiivisuuskorvausta (aktivitetsersättning). 19–29-vuotiaiden aktiivisuuskorvaus myönnetään aina korkeintaan kolmen vuoden ajaksi, mutta sairauskorvaus voidaan myöntää ilman päättymisaikaa, jos työkyvyttömyys on pysyvä. Ne työnhakijat, jotka ovat saaneet aktiivisuuskorvausta 30 ikävuoteen asti, mutta joiden työkyvyttömyys ei ole kuitenkaan pysyvä eivätkä siten ole oikeutettuja sairauskorvaukseen, voivat saada tasasuuruista erikoissairauspäivärahaa (sjukpenning i särskilda fall).

Tuet ovat samansuuruisia. Työkyvyttömiä sairaus- ja aktiivisuuskorvaukset ovat ansiosidonnaisia, mutta niitä maksetaan myös vähimmäismääräisenä (garantiersättning).

Virossa on vain yksi työkyvyttömyyskorvaus (Töövöimetoetus). Osatyökyvyttömille etuuden taso on noin 57 prosenttia täyden tuen tasosta. Etuus voidaan myöntää määräaikaisesti tai pysyvästi. Työkyvyn arviointipäätös on voimassa viisi vuotta tai eläkeikään asti. Ammatilliseen koulutukseen ei velvoiteta osallistumaan.

Alankomaissa ainoastaan nuorena täysin ja pysyvästi työkyvyttömäksi tulleille on olemassa perusturvaksi määriteltävä työkyvyttömyysetuus (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten, lyh. Wajong), jonka saaminen ei edellytä työhistoriaa ja joka takaa tietyn vähimmäismääräisen toimeentulon tason. Tuen taso on 75 % kansallisesta minimipalkasta (1317,15 €/kk, alle 18–20-vuotiaille alempi). Työkyvyn menetyksen on tapahduttava alle 18-vuotiaana ja sitä vanhemmille etuus myönnetään vain, jos nuori on työkyvyttömyyden toteamista edeltävänä vuonna opiskellut vähintään kuusi kuukautta (kuitenkin alle 30-vuotiaana). Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan eläkeikään asti, ellei henkilö muuta pois maasta tai ala työskentelemään.

Kaikissa eri maiden työkyvyttömyysetuuksissa on rajoituksia työnteolle ja etuudelta voi poistua, jos parantuu. Tuen saaminen edellyttää monesti tiettyä oleskeluaikaa. Tämän lisäksi tuissa on usein asuinaikavähennys eli täyden tuen saaminen voi edellyttää hyvin pitkää asuinaikaa. Varallisuus ei vähennä työkyvyttömyystukien määrää missään maassa.

Vanhuus

Vanhuus on elämäntilanne, jossa vertailumaista löytyy ehkä kattavimmin perusturvaetuksia ansioturvan lisäksi. Eri maissa on kuitenkin eroja perusturvan ja ansioturvan suhteessa. Suomessa ja Ruotsissa vanhuuden perusturva on ansioeläkevähenteinen eli tukea voi saada samanaikaisesti ansioturvan kanssa, mutta ns. kaikille maksettavaa pohjaeläkettä ei ole. Suomi on ainoa maa, jossa on kaksi erillistä perusturvaetuutta eläkeläisille. Tanskassa ja Alankomaissa kansaneläke koostuu kaikille maksettavasta pohjaeläkkeestä ja sen päälle pienituloisille maksettavasta lisäosasta. Tanskassa kansaneläkkeeseen maksetaan lisäksi lukuisia tarveharkintaisia lisäosia kuten asumisperusteista lisää, mediatukea, terveystuenavustusta ja lämmityslisää. Joihinkin näihin lisäosiin vaikuttaa tulojen lisäksi myös kotitalouden varallisuus.

Virossa kansaneläke ei ole ansioeläkevähenteinen, vaan vaihtoehtoinen ansioeläkkeelle, eli toisin kuin muissa maissa, kansaneläkettä ei voi saada samaan aikaan ansioeläkkeen kanssa. Virossa kansaneläkkeeseen maksetaan korotusta, jos henkilö on kasvattanut lapsia elämänsä aikana. Suurempi lasten määrä mahdollistaa myös aikaisemman eläköitymisen. Isossa-Britanniassa kansaneläke on myös eräänlainen pohjaeläke, jota ansioeläkkeet eivät vähennä. Tuen saamiseen edellytetään tyypillisesti vähintään 10 vuotta vakuutusmaksuja tai -hyvityksiä, ja täyteen tukeen vaaditaan 30 vuoden vakuutusmaksuja tai -hyvityksiä. Kansaneläkkeeseen oikeuttavia hyvityksiä saa kuitenkin automaattisesti etuuksien kuten Universal Creditin ja alle 12-vuotiaasta maksettavan lapsilisän saamisen ja korkeintaan vuoden kestävään työvoimakoulutukseen osallistumisen ajalta.

Vanhuuseläkkeiden perusturva on yleisesti korkeammalla tasolla kuin muissa elämäntilanteissa. Viro ja Alankomaita lukuun ottamatta vanhuuseläkeläisille maksetaan myös korkeampaa asumistukea kuin muissa elämäntilanteissa. Tuen tason takia ikääntyneiden tarve toimeentulotuelle on huomattavasti harvinaisempaa (ks. tilastot). Tosin Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa on eläkkeensaajille korkeampi toimeentulotukietuus, mikä lisää vanhuuseläkeläisten oikeuksia toimeentulotukeen (ks. vähimmäisturva). Myös Alankomaiden ja Tanskan erilaisissa kansaneläkkeen lisissä on toimeentulotukietuuksien piirteitä kuten varallisuusharkinta ja puolison tulojen vähentävä vaikutus.

Yleisesti ottaen vanhuuseläkkeiden perusturva on asumisperusteista. Tosin vanhuuseläkkeisiin liittyy tyypillisesti muita vähimmäis- ja perusturvaetuksia tiukempia asuinaikavaatimuksia ja -vähennyksiä eri maissa. Ison-Britannian kansaneläkkeen ehdot vakuutusmaksuista tai hyvityksistä toimii myös vähän asuinaikavaatimuksen tavoin.

Taulukko 8. Etuuskuvaukset vanhuuden perusturvasta maittain vertailtuna.

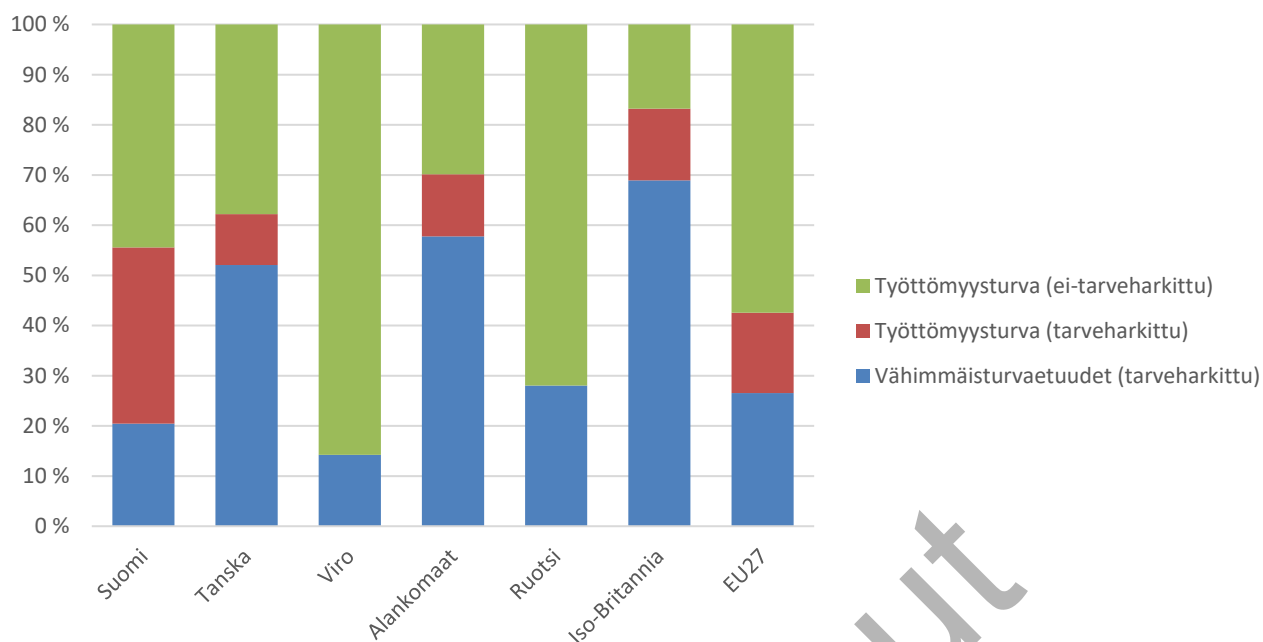
	Suomi	Ruotsi	Tanska	Viro	Iso-Britannia	Alankomaat
Ansioläke	Työeläke	Inkomst-pension	Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP), Obligatorisk Pensionsordning	Vanaduspension	Workplace pensions	Työmarkkina-lisäeläke
Tasasuuruinen vanhuuseläke	Takuueläke, kansaneläke	Garanti-pension	Folkepension	Rahvapension	State Pension	Algemene ouderdomswet (AOW), AIO-lisäosa
Kenelle tasasuuruinen	Jos työhistoriaa ei kertynyt tarpeeksi	Jos työhistoriaa ei kertynyt tarpeeksi	Perusosa kaikille eläkeläisille, lisäosia pienituloisille	Jos työhistoriaa ei kertynyt tarpeeksi	Jos maksanut vakuutusmaksuja tai saanut hyvityksiä	Perusosa (AOW) kaikille, lisäosa (AIO) pienituloisille
Suhde ansioläkkeeseen	Ansioläke-vähenteinen	Ansioläke-vähenteinen	Lisäosa ansioläke-vähenteinen	Vaihtoehtoinen ansioläkkeelle	(Lyhyemmällä (<30 v) maksu-historialla saa pienemmän tuen)	Lisäosa ansioläke-vähenteinen
Täysimääräisen tuen ikäraja 2022	65 v	65 v	67 v	64 v 3 kk	66 v	66 v 7 kk
Puolison tulojen vaikutus	Ei	Ei	Perusosa: ei Lisäosa: kyllä	Ei	Ei	Perusosa: ei Lisäosa: kyllä
Yksinasuvilla suurempi tuki	Kansaneläke: kyllä Takuueläke: ei	Kyllä	Perusosa: ei Lisäosa: kyllä	Ei	Ei	Perusosa: kyllä Lisäosa: kyllä
Verotettava	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Varallisuuden vaikutus	Ei (vain asumistuki)	Ei	Ei (kyllä joihinkin lisäosiin)	Ei	Ei	Perusosa: ei Lisäosa: kyllä
Korkeampi asumistuki	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Toimeenpaneavat instituutiot	Kela	Pension-myndigheten	Udbetaling Danmark	Sotsiaalkind-lustusamet	DWP	Sociale Verzekerings-bank
Rahoitus	valtio	valtio	valtio	valtio	sosiaalivakuutus-maksut ja valtio	palkansaaja-maksut, valtion verot

Tilastot

Tämän selvityksen keskeinen kiinnostuksen kohde on vähimmäis- ja perusturvan suhde. Tätä voidaan selvittää empirisesti vertaamalla tilastoja eri tukien saajamääristä tai etuusmenoista kunkin sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudessa. Myös eri etuuksien samanaikainen saamisen yleisyys kertoo paljon näiden suhteesta. Tilastojen koonti eri maiden kansallisista tietolähteistä on kuitenkin haastavaa ja virhealtista, sillä tilastotietojen vertailu edellyttää suhteuttamista johonkin kokonaisuuteen, esimerkiksi väestömäärään. Luotettavimmat tilastolähteet lienevät olemassa olevat kansainväliset tietokannat. Tällaisia ovat esimerkiksi Eurostatin kokoama sosiaalimenotilasto etuustyypeittäin (Eurostat 2022a) tai OECD:n tilasto etuuksien saajista (OECD 2022). Kansainväliset tilastot pohjautuvat yleisesti ESSPROS-standardiin, jossa tietyntyyppiset etuudet on niputettu samaan kategoriaan. Luokittelussa on kuitenkin paljon tulkinnanvaraa ja vaihtelua maittain.

Kuviossa 2 on esitetty Eurostatin tilastoihin perustuen työttömyys-, ja toimeentulotukityyppisten (social exclusion cash benefits) sosiaalimenojen suhde vuonna 2018. Vertailussa on mukana myös ansiosidonnaiset työttömyysetuudet, jotta saadaan kuva työttömän tuista kokonaisuutena. Muut etuudet on jätetty kuvion ulkopuolelle, koska työttömyys on yleensä tyypillisin tilanne saada viimesijaista toimeentulotukietuutta. Kuviosta nähdään, että vähimmäisturvan painopiste on suuri etenkin Alankomaissa, Isossa-Britanniassa ja Tanskassa. Virossa ja Ruotsissa ei-tarveharkitun työttömyysturvan painopiste on suuri, eikä tarveharkittua työttömyysturvaa ole tilastoitu ollenkaan. Suomessa eri erät jakaantuvat suhteellisen tasaisesti ja tarveharkitun työttömyysturvan menot ovat maista suurimmat.

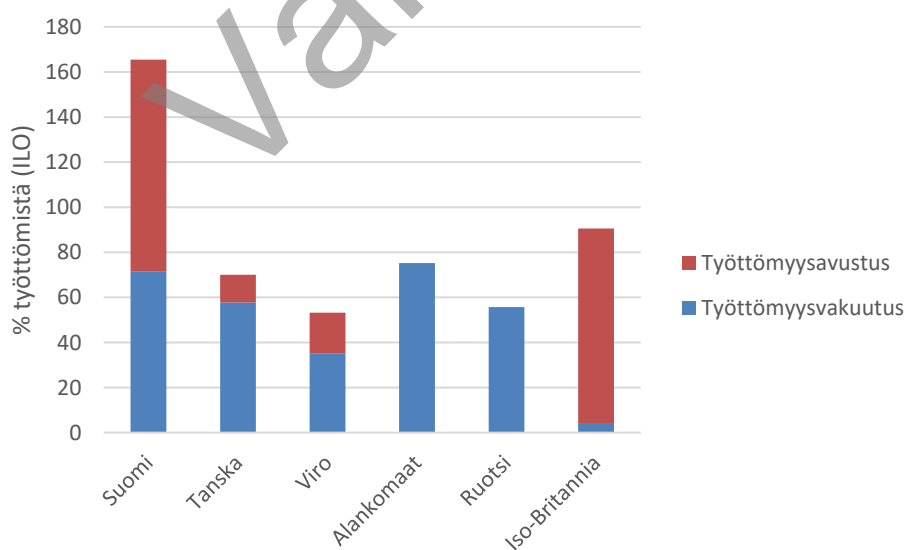
Kuvio on joiltain osin yllättävä, kun vertaa edellisen luvun politiikkatietoihin. Tanskassa, Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa ei tietojemme mukaan pitäisi olla tarveharkittua työttömyysavustusta. Tarkempi dokumentaatio (Eurostat 2022b) kertoo, että Tanskassa tarveharkittuun työttömyysetuuteen tilastoidaan mm. palkkatuet sekä toimeentulotuki, joka on maksettu ansioturvan enimmäiskeston päättymisen jälkeen. Britanniassa Universal Creditiä edeltävä työttömyystuki on tilastoitu tarveharkituksi työttömyystueksi. Monissa maissa toimeentulotukietuuden menoja on jaoteltu moneen luokkaan. Esimerkiksi Britanniassa ja Virossa osa toimeentulotuesta tilastoidaan asumistukien luokassa (ei kuviossa), mutta Suomessa koko toimeentulotuki kuuluu vähimmäisturvaetuuksiin. Tilasto kuvastaa hyvin kansainvälisen tilastoinnin haasteita, mutta se ei anna luotettavaa kuvaa vähimmäis- ja perusturvan suhteista eri maissa.

Kuvio 2. Eräiden sosiaalimenojen suhteet toisiinsa vuonna 2018. Lähde: Eurostat (2022a).

Huom. kuviota tulee tulkita varauksella kansallisten tilastointiratkaisujen vaihtelevuuden takia (ks. tarkemmin Eurostat 2022b).

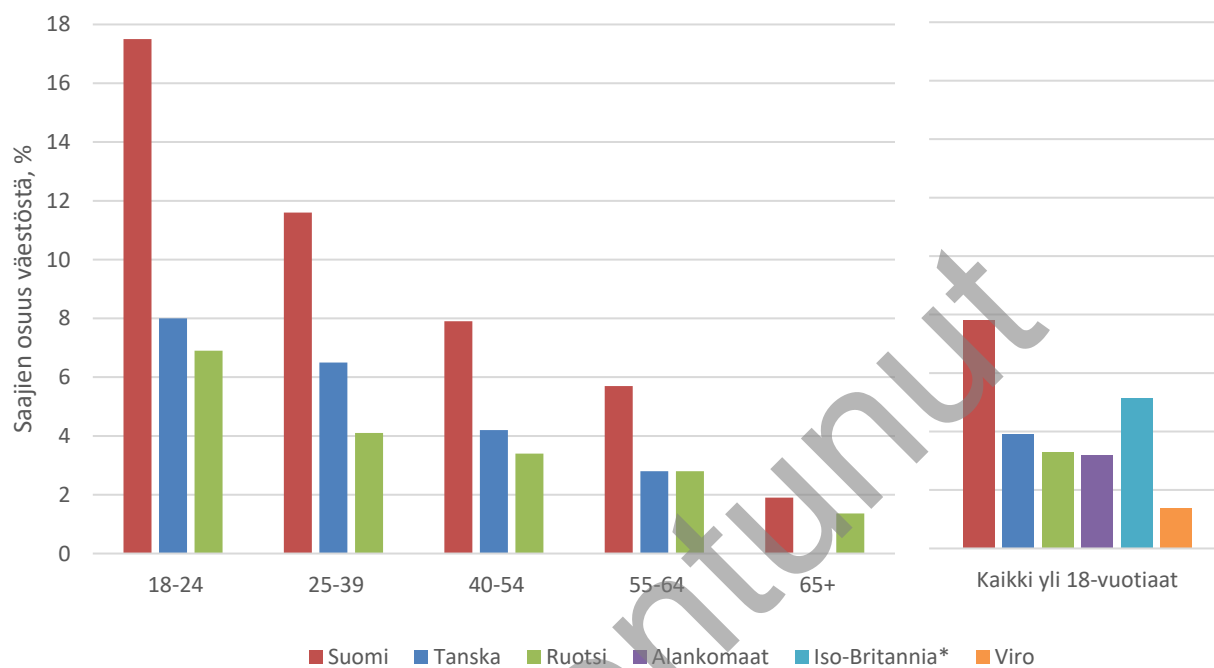
OECD:n etuudensaajatilastoissa löytyy tilastoja mm. työttömyysvakuutuksen ja -avustuksen saajamäärien suhteesta työttömien määrään. Työttömät on tässä rajattu melko tiukasti ILO-määritelmän mukaan, jossa työttömäksi lasketaan työtä vailla oleva henkilö, joka etsii töitä ja on valmis ottamaan kahden viikon sisällä vastaan työn löydettyään sellaisen (ks. Tilastokeskus 2022). Määritelmä aiheuttaa sen, että Suomessa on paljon enemmän työttömyysetuuksien saajia kuin työttömiä. Tilastossa työttömyysavustuksen saajia on erityisesti Suomessa ja Isossa-Britanniassa. Toisin kuin tässä selvityksessä, tilastossa työttömien saama Universal Credit ja Tanskan toimeentulotuki on tilastoitu työttömyysavustukseksi. Samoin on Viron peruspäiväraha, vaikka siinä on työssäoloehto. Sen sijaan Ruotsin työttömyysavustus (aktivitetsstöd) on tilastoitu tässä työttömyysvakuutukseksi, vaikka tosiasiaa se on kumpaakin.

Kuvio 3. Työttömyysetuuksien saajat vuonna 2018 suhteessa aktiivisten työnhakijoiden määrään. Lähde: OECD (2022).

Huom. kuviota tulee tulkita varauksella kansallisten tilastointiratkaisujen vaihtelevuuden takia.

Nordic Statistics -tietokannassa on kerätty tietoa joidenkin etuuskien saamisen yleisyydestä Pohjoismaissa. Täydensimme tietokannan tietoja toimeentulotuen saamisesta Alankomaiden, Ison-Britannian ja Viron kansallisilta tilastoviranomaisilta saaduilla tiedoilla. Kuviosta 4 nähdään, että Suomessa toimeentulotuen saaminen on kaikkiiin vertailumaihin nähden yleisintä. Erot ovat selvät kaikissa ikäryhmissä. Ikäryhmittäiset erot heijastavat jossain määrin ensisijaisten etuuskien kattavuutta.

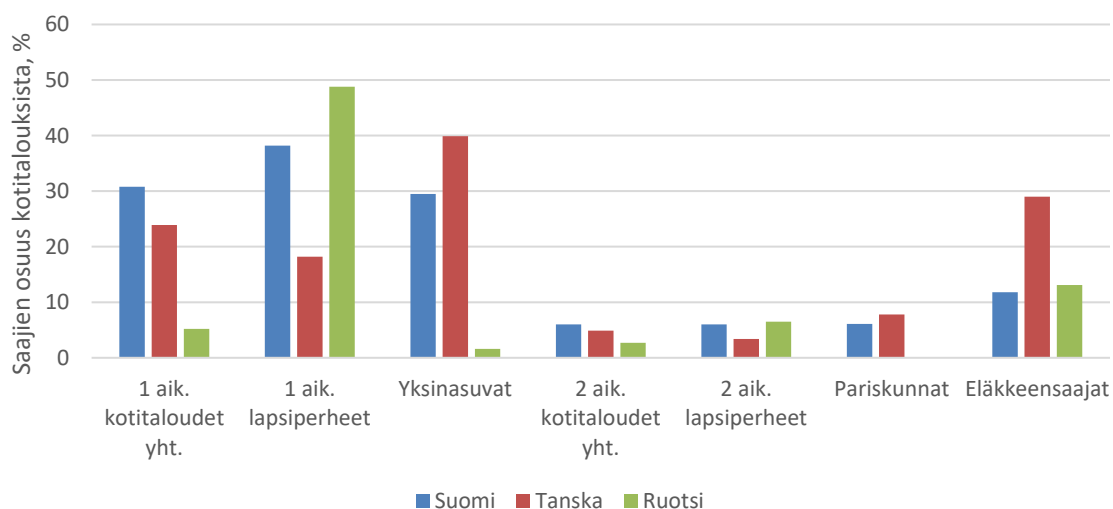

Kuvio 4. Toimeentulotuen saajien osuus väestöstä ikäryhmittäin vuonna 2018. Lähde: Nordic Statistics Database, CBS.nl, DWP official statistics, Pensionmyndigheten.

Huom. Ruotsin ja Ison-Britannian lukuihin sisältyy myös eläkkeensaajien oma toimeentulotukietuus.

*Ison-Britannian luku on UC:n saajat marraskuulta 2018. Saajia vuoden aikana ei tilastoida. Vertailukelpoinen vuositason luku olisi siis jonkin verran suurempi.

Asumistuestakin löytyy valmiita kansainvälisiä tilastoja Pohjoismaiden osalta. Kuviosta 5 nähdään, että Suomessa on myös suhteellisesti eniten asumistuen saajia, vaikka ero ei ole niin selvä kuin toimeentulotuen kohdalla. Kun rajaudutaan eläkkeensaajiin, Tanskassa on suhteellisesti eniten asumistuen saajia. Ei niin yllättäen, Ruotsissa tuki kohdistuu lapsiperheisiin ja ei juuri yksinasuviin tai lapsettomiin pariskuntiin. Tässäkin vertailtavuutta heikentää se, että kuvion tilasto ei sisällä Ruotsin työkyvyttömiä asumislisää (120 000 saajaa vuonna 2018).

Kuvio 5. Asumistuen saajien osuus eri kotitaloustyypeistä vuonna 2017. Lähde: Nordic Statistics Database.

Huom. Ruotsin tiedot eivät sisällä työkyvyttömyysetuuksien asumislisää eikä kotoutumisetuuden asumislisää.

Niin sanotuista perusturvaetuuksista ei ole valmiita kansainvälisiä tilastokantoja. Useimmista etuuksista tieto on löydetty kansallisista avoimissa tilastotietokannoista, mutta joissain tapauksissa ei edes tilastoviranomaiselta pyydettyä. Esimerkiksi Ruotsista ei ole saatavissa aktivointituen perusturvamudon saajamääriä. Löytämiämme tilastotietoja eri etuuksien saajista on kuitenkin koottu taulukkoon 9. Taulukosta nähdään esimerkiksi, että Ruotsissa on kolme kertaa niin paljon vähimmäisvanhempainpäivärahan saajia kuin Suomessa vuoden aikana, ja Viron kansaneläke on hyvin harvinainen etuus. Ruotsin vähimmäisvanhempainpäivärahan yleisyys johtunee pitkälti siitä, että Ruotsissa jokainen vanhempi on oikeutettu pidentämään perhevapaataan tasasuuruisella tuella. Taulukossa on merkattu ns. pohjaeläkkeet ja eri elämäntilanteiden pääasialliset etuudet sulkuihin, koska ne eivät ole varsinaista perusturvaa.

Taulukko 9. Perusturvaetuuksien saajat väestöstä vuoden 2018 aikana, % ikäryhmästä.

	Suomi	Ruotsi	Tanska	Alankomaat	Iso-Britannia	Viro
% 15–64-vuotiaista						
Työttömyysavustus	5,5	???				
Työttömyysvakuutus	0,8	0,4			(0,7*)	2,6
Lapsen syntymä	0,5	1,5				???
Sairaus	0,7				(5,4*)	
Työkyvyttömyys	3,8*	1,6	(5,4)	2,2		(8,3)
% yli 65-vuotiaista						
Vanhuus	39,8*	32,7*	(99,1*)	(106,4**,*)	(97,2*)	1,4
Väestö, 15–64-v., 1000 henkilöä	3 446	6 315	3 706	11 185	42 349	846
Väestö, 65+v., 1000 henkilöä	1 174	2 014	1 116	3 230	12 062	259

Lähteet: Suomi: Kela, Ruotsi: Försäkringskassan, Pensionmyndigheten, IAF, Tanska: Statistik Danmark, Alankomaat: Statline.nl, www.nji.nl. Iso-Britannia: DWP Statistics, Viro: Tootukassa, Pensionikeskus. Huom. suluissa olevat määrät eivät ole varsinaista perusturvaa, vaan pääasiallinen etuus (esim. pohjaeläke). *Saajat vuoden lopussa, ** AOW-saajien määrä ylittää Alankomaiden yli 65-vuotiaiden määrän. Tämä voi johtua esim. siitä, että osa eläkkeensaajista ei kuulu Alankomaiden väestöön.

Eri etuuksien päällekkäisyydestä eli samanaikaisesta saamisesta on rajallisesti tietoja saatavilla. Tiedetään, että Suomessa vähimmäis- ja perusturvaetuuksien samanaikainen saaminen on yleistä (Korpela 2018; Tervola 2019), mutta muista maista on tietoja vain vähän. Suhteellisesti yleisintä toimeentulotuen saaminen on vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan sekä työmarkkinatuen saajilla, joista useampi kuin joka kolmannes saa saman aikaisesti toimeentulotukea. Määrällisesti yleisin ensisijainen etuus toimeentulotuen saajilla on työmarkkinatuki.

Perus- ja vähimmäisturvan päällekkäisyydestä löytyi katsauksemme perusteella melko vähän tietoa muista maista. Osin tämä johtuu luonnollisesti siitä, että monessa maassa kuten Tanskassa tai Alankomaissa perusturvaetuuksia ei juuri ole eläkkeitä lukuun ottamatta. Eri maista etuuksien päällekkäisyyttä tilastoitiin kattavimmin Isossa-Britanniassa (Stat-Xplore.gov.uk). Tilastojen perusteella muiden etuuksien samanaikainen saaminen Universal Creditin kanssa oli melko vähäistä, vaikkakin mahdollista. Noin 0,5 prosenttia työttömyysetuuden (JSA) saajista ja yksi prosenttia työkyvyttömyysetuuden (ESA) saajista sai samanaikaisesti Universal Creditiä marraskuussa 2018. Hieman enemmän, noin kolme prosenttia, State Pensionin saajista sai samanaikaisesti Pension Creditiä, joka on tasoltaan Universal Creditiä suurempi.

Ruotsin toimeentulotukitilastoissa (Socialstyrelsen 2015) on raportoitu päällekkäisyyttä kuntien raportoimien tietoihin perustuen. Tarkkaan ottaen tilastossa raportoidaan kolme keskeistä syytä toimeentulotuen saamiselle: 1) ensisijaisten etuuksien riittämättömyys 2) maksuviiveet ja 3) ei ollenkaan ensisijaista etuutta. Tilaston mukaan suurin toimeentulotuen saajakategoria on työttömät tai sairaat, jotka eivät saa ollenkaan ensisijaista etuutta. Tähän joukkoon kuuluvat myös esim. pakolaiset, joiden kotoutumisetuus on päättynyt, mutta jotka tarvitsevat edelleen kielikoulutusta. Noin neljännes on saajia, joilla on riittämätön ensisijainen etuus. Maksuviiveet toimeentulotuen saamisen syynä olivat melko harvinaisia (n. 7 prosenttia).

Ruotsin tilanne on erilainen kuin Suomessa, jossa toimeentulotuen ja perusturvan päällekkäisyys on paljon yleisempää kuin ns. tulottomuus eli toimeentulotuen saaminen ilman ensisijaista etuutta (Korpela & Raittila 2017). Tämän merkittävän eron Ruotsiin vahvistaa myös Tervolan ym. (2022) tutkimus. Tutkimuksessa lähes kaikki työttömät toimeentulotuen saajat Suomessa olivat saaneet myös asumistukea ja työttömyysetuutta vuoden aikana. Ruotsissa taas puolet työttömistä toimeentulotuen saajista ei ollut saanut vuoden aikana ollenkaan työttömyysetuuksia. Koska päällekkäisyydestä on vain vähän tilastotietoa, asiaa lähestytään seuraavaksi toisesta suunnasta, nimittäin esimerkkilaskelmin.

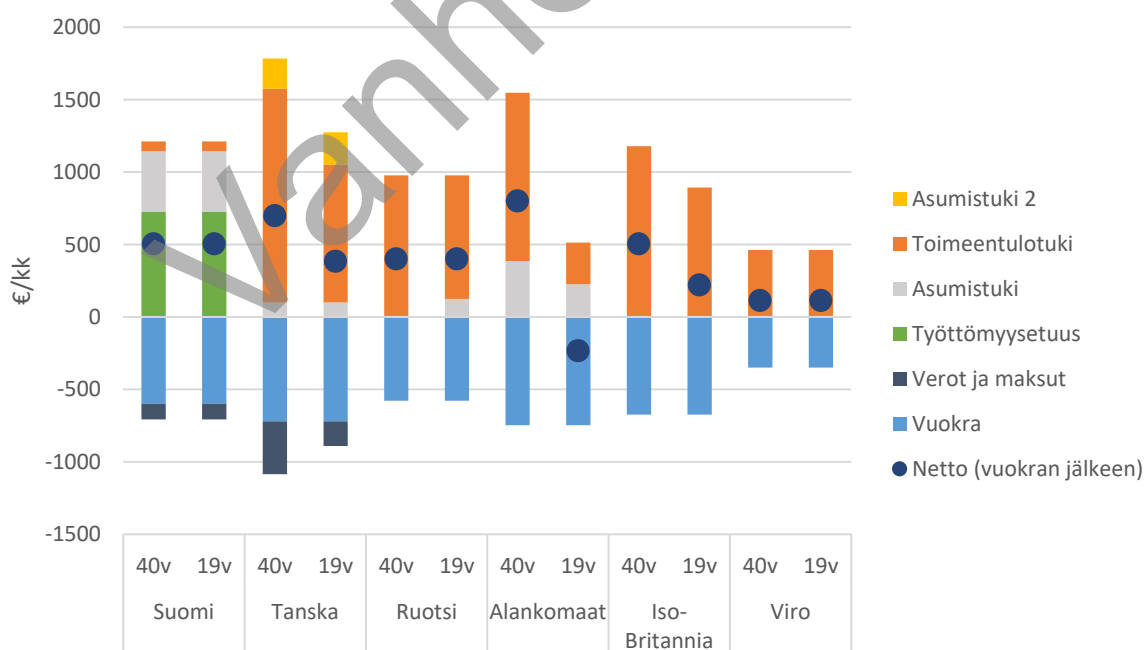
Esimerkilaskelmat

Tässä luvussa tarkastellaan esimerkilaskelmien avulla, miten perus- ja vähimmäisturvan suhde vaihtelee esimerkkikotitalouksissa. Keskitymme saatavilla olevien laskentatyökalujen takia vain yhteen elämäntilanteeseen, pitkäaikaistyöttömyyteen. Tulokset ovat kuitenkin tulkittavissa myös yleisemmin vähimmäisturvan tasona, koska laskelmissa kaikki kotitaloudet saavat toimeentulotukietuutta. Keskitymme yksinkertaisuuden vuoksi kahteen kotitaloustyyppiin: yksinasuvaan ja yhden lapsen yksinhuoltajaan. Yksinasuvasta laskemme kaksi eri versiota, 40-vuotiaan ja 19-vuotiaan, tuodaksemme esille, miten tuentaso vaihtelee iän mukaan monissa maissa. Kaikki esimerkkihenkilöiden oletetaan asuvan vuokralalla, jonka taso on asetettu suhteessa kunkin maan keskipalkkaan (yksinasuva 15 %, yksinhuoltaja 21 %). Vertailukelpoisuuden vuoksi kaikki rahamäärät on muunnettu euroiksi ja ostovoimakorjattu vastaamaan Suomen hintatasoa (OECD PPP-parametrit).

Esimerkilaskelmat on toteutettu käyttäen OECD:n Tax-Benefit 2.4.0 laskuria, joka vaatii erillisen käyttöluvan. Suppeampi laskuri, jolla eri etuudet eivät ole yhtä tarkasti erotettavissa, on avoimesti käytettävissä (OECD Tax-benefit web calculator).

Yksinasuva

Kuviossa 6 on esitetty 19- ja 40-vuotiaan pitkäaikaistyöttömän saamat etuudet sekä nettotulot vuokran jälkeen eri maissa. Esimerkilaskelmassa Suomi on ainoa, jossa pitkäaikaistyötön saa työttömyysetuutta. Kuten politiikkaosiossa todettiin, myös Ruotsissa on työttömyysavustus, jota maksetaan työllistymistoimenpiteiden ajalta. Esimerkilaskelma kuvaa kuitenkin perustilannetta, jossa henkilö ei osallistu palveluihin, eikä ole oikeutettu korotettuihin etuuksiin. Koska muissa maissa kuin Suomessa ei makseta vähimmäismääräistä sairauspäivärahaetuutta, kuvio voisi yhtä hyvin kertoa pitkäaikaistyöttömän sijasta vähimmäismääräisen sairauspäivärahan saajasta.

Kuvio 6. 19- ja 40-vuotiaan yksinasuvan pitkäaikaistyöttömän tukipaketti vuonna 2021, ostovoimavakioitu Suomen tasoon. Lähde: omat laskelmat OECD:n Tax-Benefit 2.4.0 laskurilla.
Oletukset: Ei työhistoriaa eikä oikeutettu aktivointikorotuksiin. Vuokra 15 % maan keskipalkasta (Suomessa 598 €/kk), pääkaupungin asumistukinormit, keskimääräinen kunnallisveroaste. Ostovoimakertoimien lähde: OECD.

Muissa maissa kuin Suomessa pitkäaikaistyöttömän toimeentulo muodostuu pääosin toimeentulotukietuudesta. Virossa, Isossa-Britanniassa ja 40-vuotiaalla myös Ruotsissa pitkäaikaistyöttömän tukipaketti muodostuu pelkästään toimeentulotukietuudesta. Tanskassa ja Alankomaissa ja 19-vuotiaan kohdalla Ruotsissa pitkäaikaistyötön on oikeutettu erilliseen asumistukietuuteen. Tanskassa henkilöllä on oikeus myös erilliseen, viimesijaiseen asumistukietuuteen (asumistuki 2). Suomessa, Ruotsissa, Virossa ja Isossa-Britanniassa toimeentulotukietuus sisältää itsessään asumismenojen korvauksen.

Samanaikaisten etuuksien lukumäärää voidaan pitää yhtenä sosiaaliturvan monimutkaisuuden indikaattorina, joskaan ei ainoana. Kuviosta nähdään, että Suomi ja Tanska ovat ainoita, jossa pitkäaikaistyöttömän tukipaketti koostuu useammasta kuin kahdesta etuudesta.

Kun vertaillaan 19- ja 40-vuotiaan tukipakettia, joissain maissa nähdään selviä eroja. Suurin ero tuen tasossa löytyy Alankomaissa, jossa 40-vuotiaalla pitkäaikaistyöttömän nettotulot vuokran jälkeen ovat kuvion suurimmat (n. 800 euroa/kk), mutta 19-vuotiaalla jopa negatiiviset (n. -233 euroa/kk). Tämä johtuu osittain siitä, että Alankomaissa vanhemmat ovat elatusvelvollisia, kunnes heidän lapsensa täyttää 21-vuotta. Tämän johdosta kuntien tarvitsee vain erityistapauksissa maksaa etuuksia alle 21-vuotiaille ja siksi nuoren tulot voivat jäädä alhaisemmaksi kuin vuokra. Lisäksi Alankomaissa maksetaan yleisesti alhaisempaa asumistukea alle 23-vuotiaalle ja toimeentulotukea alle 21-vuotiaalle kuin sitä vanhemmille, mikä osaltaan myös selittää suurta eroa nettotuloissa.

Alankomaiden lisäksi myös Tanskassa ja Isossa-Britanniassa nettotulot eroavat nuoren ja 40-vuotiaan pitkäaikaistyöttömän kesken. Isossa-Britanniassa Universal Creditin tasossa on eroja iän mukaan, minkä vuoksi nuoren nettotulot vuokran jälkeen (n. 220 euroa/kk) ovat vain noin 44 prosenttia 40-vuotiaan nettotuloista (n. 504 euroa/kk). Etuuden taso ei kuitenkaan eroa yhtä dramaattisesti, vaan nuorelle maksettava etuus on suuruudeltaan noin 893 euroa ja 40-vuotiaalle noin 1178 euroa kuukaudessa.

Tanskassa 19- ja 40-vuotiaan nettotulot eroavat, koska toimeentulotuessa on alennettu taso alle 30-vuotiaille. Ero voisi olla suurempikin, sillä nyt laskelmassa on oletettu, että 19-vuotias työtön ei ole valmis koulutukseen vaan aktivointiin (aktivitesparat), jolloin hän saa hieman korkeampaa tukea. Tässä tapauksessa nuoren koulutustaso ei vaikuta tuen määrään. Laskelmassa Tanskan toimeentulotuki on täysimääräinen, mikä tarkoittaa sitä, että työttömät ovat joko täyttäneet työssäoloehdon (225 h vuodessa) tai saaneet tukea alle vuoden ajan. Yleistä asumistukea ja toimeentulotuen saajille maksettavaa asumistukea molemmat henkilöt saavat Tanskassa yhtä paljon. Tasoltaan jälkimmäinen on tässä tapauksessa huomattavasti korkeampi kuin yleinen asumistuki. Lopputulemana nettotulot vuokran jälkeen ovat 40-vuotiaan kohdalla vertailun toiseksi suurimmat ja 19-vuotiaan kohdalla ne ovat kolmanneksi suurimmat.

Ruotsissakin pitkäaikaistyöttömän iällä on vaikutusta etuuspaketin sisältöön, muttei nettotuloihin. Ruotsissa nimittäin yksinasuva voi saada asumistukea vain alle 29-vuotiaana, minkä takia 40-vuotias ei saa ollenkaan asumistukea. Toimeentulotuki kuitenkin kompensoi kummankin etuuden tason samaksi. Molemmilla pitkäaikaistyöttömällä nettotulot vuokran jälkeen on noin 399 euroa/kuukausi. Nuoren kohdalla taso on vertailumaiden keskiarvoa, mutta 40-vuotiaan tulotaso jää verrokkimaista toiseksi pienimmäksi.

Suomessa ja Virossa ei ole minkäänlaisia eroja 19- ja 40-vuotiaan pitkäaikaistyöttömän saamista etuuksista. Suomessa nettotulot vuokran jälkeen ovat perusosan suuruiset, mikä on vertailumaista suurin nuorelle, mutta 40-vuotiaiden kohdalla se on keskimääräistä tasoa. Virossa nettotulot vuokran jälkeen on molemmissa tapauksissa noin 113 euroa kuukaudessa ja se koostuu täysin toimeentulotuesta.

Yksinhuoltaja

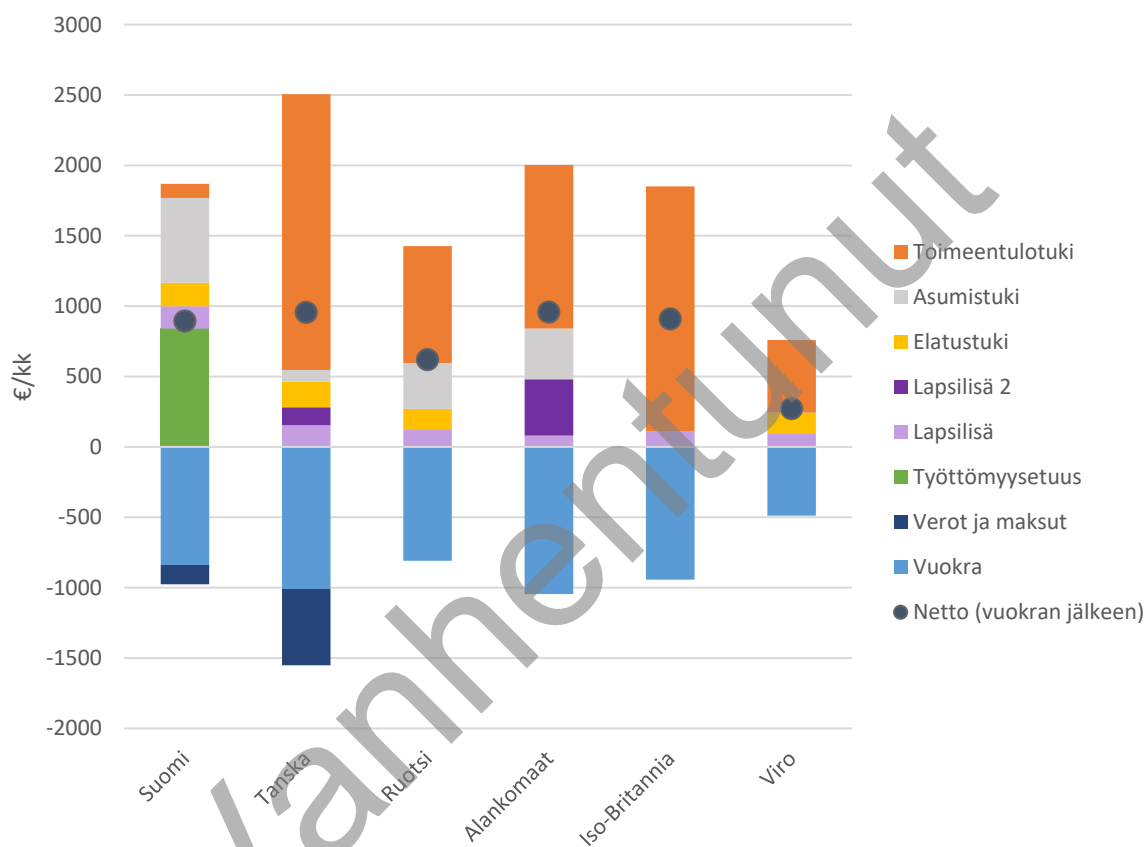
Kuviossa 7 on esitetty pitkäaikaistyöttömän yksinhuoltajan saamat etuudet ja nettotulot vuokran jälkeen. Niin toimeentulotukietuudet, asumistuet kuin Suomen työttömyysetuuskin ovat suurempia kuin yksinasuvalla, koska lapsi huomioidaan etuuden tasossa. Lisäksi etuuspaketin tasoa verrattuna yksinasuvaan kasvattavat lapsilisät sekä elatustuet, joita ei ole käsitelty tämän raportin politiikkaosiossa.

Lähes kaikissa maissa on yleinen kaikista lapsista maksettava kiinteäsuuruinen lapsilisä. Poikkeuksena Tanskassa on sekä tulovähenteinen lapsilisä että kiinteä yksinhuoltajille ja joillekin muille erityisryhmille maksettava lapsilisä (lapsilisä 2). Myös Alankomaissa on kiinteän lapsilisän lisäksi tulovähenteinen lapsilisä (lapsilisä 2). Lisäksi laskelmaan sisältyy elatustuet, joita maksetaan Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa sekä

Virossa esimerkiksi tilanteissa, jos elatusvelvollinen laiminlyö elatusapumaksut. Laskelmissa oletetaan, että henkilö ei saa elatusapumaksuja.

Kuviosta nähdään, että pitkäaikaistyöttömän yksinhuoltajan vähimmäistoimeentulopaketti on monimutkaisempi kuin yksinasuvalla, kun katsotaan eri etuuksien määrää. Niitä on Suomen ja Tanskan lainsäädännöllä 5 kpl, Ruotsissa ja Alankomaissa 4 kpl, Virossa 3 kpl ja Isov-Britanniassa 2 kpl, kun Universal Credit lasketaan yhdeksi etuudeksi.

Ostovoimakorjatut nettotulot vuokran jälkeen ovat suurin piirtein samalla tasolla Suomessa, Tanskassa, Alankomaissa ja Britanniassa (892–957 €/kk). Ruotsissa sen sijaan ne ovat jonkin verran alemmat (618 €/kk) ja Virossa selvästi matalimmat (271 €/kk). Kuten yksinasuvalla, ainoastaan Suomessa yksinhuoltajan pääasiallinen tulonlähde ei ole toimeentulotuki.

Kuvio 7. Pitkäaikaistyöttömän yksinhuoltajan tukipaketti vuonna 2021, ostovoimavakioitu Suomen tasoon. Lähde: omat laskelmat OECD:n Tax-Benefit 2.4.0 laskurilla.

Oletukset: 40-vuotias vanhempi ja 3-vuotias lapsi. Ei työhistoriaa eikä oikeutettu aktivointikorotuksiin. Vuokra 21 % maan keskipalkasta (Suomessa 839 €/kk), pääkaupungin asumistukinormit, keskimääräinen kunnallisveroaste. Ostovoimakertoimien lähde: OECD.

Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin muistettava se, että tämä luku pohjautuu täysin esimerkkilaskelmiin. Tulosten kannalta on siten suuri merkitys sillä, minkälaisia kotitalouksia tarkastellaan. Tämän johdosta tulokset ovat luonteeltaan enemmän suuntaa antavia ja erilaisilla kotitalouksilla tulotaso ja saadut etuudet voivat erota tässä esitetyistä. Kaikki eivät myöskään hae etuuksia, joihin olisivat esimerkkilaskelmissa oikeutetut. Sen takia siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan aiempia selvityksiä etuuksien alikäytöstä vertailumaissa.

Tutkimukset etuuksien alikäytöstä

Etuuksien alikäyttö viittaa tilanteeseen, että henkilö tai kotitalous ei saa tai hae etuutta, vaikka hänellä olisi lainsäädännön mukaan siihen oikeus. Alikäyttöä pidetään usein ongelmallisena ilmiönä, ja se tulkitaan merkinä oikeuksien toteutumattomuudesta. Katsauksen perusteella etuuksien alikäyttöä on tutkittu eniten toimeentulokietuuksien, mutta jonkin verran myös asumistukien suhteen. On myös joitain esimerkkejä työttömyystukien tai eläkkeiden alikäyttötutkimuksista, mutta ne ovat melko harvinaisia. Alikäytön syyt jaotellaan yleisesti 1) informaatiovajeeseen eli henkilö ei tiedä olevansa oikeutettu tukeen, 2) transaktiosyihin eli etuuden hakemiseen liittyy vaivaa, jota halutaan välttää tai 3) stigmaan eli etuuden hakemiseen liittyvään negatiiviseen leimaan. (Currie 2003.)

Alikäytöstä on tehty jonkin verran myös valmiita katsauksia (esim. Eurofound 2015; Marc et al. 2022). Eri tutkimukset ovat tuoneet esille, että alikäytön tutkiminen sisältää paljon menetelmällisiä epävarmuuksia, minkä takia tutkimukset esittävät yleisesti aika ison luottamusvälin alikäytön laajuudelle. Tulokset ovat herkkiä oletuksille (esimerkiksi kohderyhmä rajaus) sekä valituille menetelmille ja aineiston luotettavuudelle. Alikäyttöä tutkitaan yleisesti simuloimalla etuusoikeutta henkilön tai kotitalouden taustatietojen perusteella, joita saadaan hallinnollisista rekistereistä tai kyselyistä. Alikäytön tutkimiseen vaaditaan tarkkoja tietoja kotitalouden tuloista ja menoista, ja siksi tyypilliset puutteet tutkimuksissa liittyvät tietopohjaan.

Tutkimuskatsauksen perusteella etuuksien alikäytöstä löytyy selvityksiä Suomesta, Ruotsista, Iso-Britanniasta ja Alankomaista, muttei Tanskasta tai Virosta. Alikäytön tutkiminen on ollut laajinta ja säännönmukaisinta Ison-Britanniassa, jossa toimeenpaneva instituutio on julkaissut monta selvitystä eri etuuksien alikäytöstä. Alankomaissa alikäyttöä ei ole selvitetty viime vuosina perustoimeentulotuen osalta, vaan vain täydentävän toimeentulotuen ja asumistuen osalta.

Taulukko 10. Koonti viimeaikaisista vähimmäis- tai perusturvaetuuksien alikäyttöä selvittäneiden tutkimusten tuloksista.

Maa	Etuus	Mittausvuosi	Alikäyttö	Tutkimusviite
Suomi	Toimeentulotuki	2017	30 %	Tervola ym. (2022)
	Toimeentulotuki ja yleinen asumistuki	2011	19% (tt) ja 13 (ya)	Paukkeri (2017)
	Toimeentulotuki	2010	54,9%	Kuivalainen (2010)
	Toimeentulotuki	2003	40-50%	Bargain ym. (2012)
Ruotsi	Ekonomiskt bistånd	2017	50 %	Tervola ym. (2022)
	Ekonomiskt bistånd	2017	72% (yksinasuvat)	Nelson & Nieuwenhuis (2021)
	Ekonomiskt bistånd	1997	77 %	Gustafsson (2002)
Iso-Britannia	Universal Credit	2020	500 000 hlö (n. 10%)	Baumberg Geiger ym. (2021)
	New Style Jobseekers Allowance	2020	80 000 hlö (n. 20%)	Baumberg Geiger ym. (2021)
	Pension credit	2020	33 %	DWP (2022)
	Housing benefit (eläkkeensaajan)	2020	16 %	DWP (2022)
Alankomaat	Individuele bijzondere bijstand (täydentävä tuki)	2008	43–80%	Tempelman ym. (2011)
	Huurtoeslag (asumistuki)	2008	18–19%	Tempelman ym. (2011)

Taulukossa 10 esitettyjen karkeiden lukujen perusteella näyttää siltä, että toimeentulotukietuuden alikäyttö olisi laajinta Ruotsissa (50–80 %), keskitasoa Suomessa (20–50 %) ja vähäisintä Isossa-Britanniassa (n. 10 %). Syitä maiden välisille eroille alikäytössä ei ole juuri pystytty tutkimaan. Tervola ym. (2022) analyysin mukaan syyt Ruotsissa havaitulle yleiselle alikäytölle ei johdu esimerkiksi yleisemmästä maahanmuuttajaväestöstä tai varallisuuteen liittyvistä mittausvirheistä. Osin taustalla voi olla myös menetelmälliset erot, sillä arviot Suomessa ja Ruotsissa pohjautuvat rekisteritietoihin, kun Britanniassa kyselytietoihin.

Jotkin tutkimukset ovat osoittaneet, että alikäyttö on vähäisempää, jos tuen tarve on lyhytaikaisempi tai potentiaalisen tuen määrä on pieni (Paukkeri 2017; Tervola ym. 2022). Ehkä yllättäen Isossa-Britanniassa ns. syyperusteisten etuuksien alikäyttö arvioidaan olevan yleisempää kuin viimesijaisen Universal Creditin. Baumberg Geiger ym. (2021) arvioi syyksi sen, että uusi laaja Universal Credit on tunnetumpi etuus kuin syyperusteiset etuudet, johon vaaditaan aiempaa kontribuutiota. Yksi hypoteesi onkin, että etuuksien yhdistäminen yhteen laajempaan kokonaisuuteen voi vähentää tuen alikäyttöä.

Vanhentunut

Yhteenveto

Suomessa sosiaaliturva jaotellaan usein vähimmäis-, perus- ja ansioturvaan. Tässä selvityksessä tutkimme, miten erityisesti ei-vakuutusperusteinen vähimmäis- ja perusturva on järjestetty muissa maissa. Onko muissakin maissa samanlaiset perusturvaetuudet kuin Suomessa ja missä tilanteissa niitä maksetaan? Selvitykseen valittiin Suomen lisäksi viisi vertailumaata Suomen lähialueilta (Tanska, Ruotsi, Viro, Iso-Britannia, Alankomaat).

Perusturva-termille ei löydy kansainvälistä vastinetta kansainvälisestä kirjallisuudesta. Kansainvälisesti yleisimmin käytetty jaottelu perustuu avustus-vakuutus-dikotomiaan. Tosin tämäkin jaottelu ei ole kovin selväpiirteinen kansainvälisessä kirjallisuudessa. Vakuutuksen ero avustuksesta määrittyy vaihtelevasti kontribuutioehdon, ansiosidonnaisuuden, tarveharkinnan puutteen tai järjestelmän ”ensisijaisuuden” kautta.

Politiikkaosiossa lähdimme liikkeelle Suomen vähimmäis- ja perusturvaetuuksista ja yritimme löytää vastaavia etuuksia muista maista. Kävi ilmi, että toimeentulotuesta erillisiä perusturvaetuuksia löytyy melko niukasti vanhuuden ja työkyvyttömyyden turvaa lukuun ottamatta. Ainoastaan Ruotsissa on työmarkkinatuen kaltaisia avustuksia, joiden saamiseksi ei edellytetä aiempaa työhistoriaa. Niitä tosin maksetaan vain aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen ajalta. Peruspäiväraha eli tasasuuruinen vakuutusperusteinen työttömyysetuus korkeamman ansioturvan lisäksi löytyi Suomen lisäksi vain Ruotsista ja Virossa.

Vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha löytyi Suomen lisäksi vain Ruotsista ja Virossa, kun muissa maissa löytyi vain vakuutusperusteinen versio. Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha löytyi vain Suomesta. Muissa maissa sairausajan toimeentuloa korvataan joko työhistoriaa edellyttävillä etuuksilla, vähimmäisturvalla tai jos työkyvyttömyys on pysyväisluonteista, niin työkyvyttömyysetuuksilla. Vanhuus ja jossain määrin myös työkyvyttömyys ovat pysyvämpiä ja elämäntilanteita kuin työttömyys ja sairaus, jolloin ehkä parempi perusturva toimeentulotuen sijasta on katsottu oleelliseksi. Ruotsissa ja Britanniassa eläkeikäisille oli myös korkeampi, vastikkeeton toimeentulotukietuus.

Tutkimuksen perusteella eri elämäntilanteet kattava perusturva on Suomen sosiaaliturvajärjestelmälle tyypillinen ilmiö, jota ei löydy vastaavassa mittakaavassa muualta. Suomen ulkopuolella Ruotsissa on eniten perusturvaetuuksia, ja etuusjärjestelmän rakenne on eniten Suomen kaltainen. Sen sijaan muissa maissa sosiaaliturvajärjestelmien rakenteet ovat vaihtelevia. Tanskassa toimeentulotuesta yhdistyy sekä vähimmäis- että perusturvan piirteitä. Etuus on joiltain osin viimesijainen taloudellinen tuki, mutta yleinen asumistuki ja toimeentulotuen saajien erillinen asumisetuus ovat vielä viimesijaisempia. Alankomaiden järjestelmä edustaa hieman Tanskan kaltaista järjestelmää, jossa ei ole perusturvaetuuksia eläkkeitä lukuun ottamatta, ja jossa velvoitteilla on vahva rooli.

Ison-Britannian järjestelmä poikkeaa eniten muista vertailumaista. Siellä joukko etuuksia on yhdistetty yhteen etuuteen, Universal Creditiin. Sen eri osia, kuten asumisosaa, voi saada kuitenkin ilman perusosaa. Ison-Britannian vakuutusperusteiset työttömyys- ja muut etuudet ovat tasasuuruisia, jolloin suomalainen jaottelu perus- ja ansioturvaan sopii järjestelmään huonosti. Viro taas edustaa osittain melko riisuttua järjestelmää, jossa ei ole erillistä asumisetuutta toimeentulotuen lisäksi, mutta jossa toisaalta esiintyy vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha ainoana Suomen ja Ruotsin lisäksi.

Tilastot osoittavat myös, että Suomessa on muita vertailumaita enemmän toimeentulotuen, työttömyysavustuksien ja osin myös asumistukien saajia. Toisaalta sosiaalimenoja tarkasteltaessa Suomen vähimmäisturva ei kuitenkaan ole yhtä korostunut suhteessa työttömyysturvaan kuin Tanskassa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa. Tämä johtunee siitä, että toisin kuin muissa maissa, Suomessa toimeentulotuki täydentää monesti työttömyysturvaa pienellä määrällä. Vähimmäis- ja perusturvan päällekkäisyys näyttää olevan Suomessa yleisempää kuin Ruotsissa. Alankomaiden, Ison-Britannian ja Tanskan kohdalla, jossa työikäisten erillisiä perusturvaetuuksia ei ole, päällekkäisyys ei ole relevantti kysymys.

Selvityksessä tehdyt esimerkkilaskelmat toivat uutta tietoa työttömän perus- ja vähimmäisturvan rakentumisesta yksilön näkökulmasta. Etuuskuvausten perusteella Suomessa ja muissa maissa nuoriin työttömiin liittyi erityisiä velvoitteita. Tanskassa, Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa myös vähimmäisturvan matalampaa tasoa käytettiin kannustamaan nuoria työmarkkinoille tai opintoihin.

Suomessa, Ruotsissa ja Virossa vähimmäisturvan taso oli sama riippumatta yksinasuvan iästä. Yksinhuoltajan vähimmäisturvaa täydensivät esimerkkilaskelmissa erilaiset perhe-etuudet kuten lapsilisät ja elatustuet. Osassa maista oli myös tulovähenteisiä lapsilisiä, jotka vaikuttivat vähimmäisturvan rakenteeseen. Tämä on hyvä tiedostaa, vaikka emme käyneetkään lapsilisiä etuuskuvauksissa tarkemmin läpi. Kaiken kaikkiaan perheellisen vähimmäis- ja perusturva voi koostua jopa viidestä samanaikaisesta etuudesta. Suomessa etuuksien määrä oli usein suuri, ja pienin se oli Isossa-Britanniassa, jossa on yhdistetty eri etuusia yhteen kattoetuuteen, Universal Creditiin.

Tutkimuskatsauksen perusteella etuuksien alikäyttö on melko yleistä. Riippuen maasta ja etuudesta eri selvitykset arvioivat, että 10–80 prosenttia etuuksiin oikeutetuista ei hae sitä. Selvitysten perusteella alikäyttö oli yleisintä Ruotsissa ja harvinaisinta Isossa-Britanniassa. On viitteitä siitä, että ensisijaisten etuuksien alikäyttö on harvinaisempaa kuin viimesijaisten. Tosin Isossa-Britanniassa oli saatu päinvastaisia tuloksia. Alikäytön tutkimiseen ja eri tulosten vertailtavuuteen liittyy kuitenkin paljon epävarmuuksia, joten tuloksiin tulee suhtautua suuntaa antavina.

Vanhentunut

Pohdinta

Selvityksen mukaan Suomessa erityisesti työttömien ja sairaiden perusturva on kattavampi kuin Tanskassa, Alankomaissa, Virossa, Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa, joissa vastaavissa tilanteissa olevat ovat pääasiassa vähimmäisturvan varassa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa toimeentulo on kattavammin turvattu niissä kotitalouksissa, joissa kiinnittyminen työmarkkinoille on heikkoa, mutta jotka eivät ole vielä työkyvyttömiä tai eläkeiän ylittäneitä. Perusturvan saaminen vähimmäisturvan sijasta tarkoittaa käytännössä, että tukea voi saada riippumatta henkilön varallisuudesta tai puolison tuloista sekä kevyemmällä byrokratialla. Perusturvaetuuksia myönnetään myös lähtökohtaisesti pidemmälle ajalle kuin toimeentulotukea, joten niihin liittyvä etuusbyrokratia on kevyempää ja alikäyttö on vähäisempää.

Suomen perusturvan kattavuus ei kuitenkaan tarkoita, että tukitaso olisi parempi kaikissa tilanteissa. Esimerkkilaskelmissa yksinasuvien vähimmäisturvan taso oli Suomessa vertailumaiden keskitasoa, ja Tanskassa ja Alankomaissa tuki oli korkeampi. Samalla vertailussa havaittiin, että erityisesti em. maissa etuuksiin liittyvä velvoittavuus ja siihen liittyvät sanktiot ovat ankarammat kuin Suomessa. Korkea tukitaso yleisesti heikentää työnteon kannustimia, mutta tukien suhteellisen kovat velvoitteet saattavat lieventää tukien kannustinvaikutuksia. Tanskassa ja Alankomaissa tukiin liittyy velvoite osallistua palveluihin ja osin myös tehdä työtä, ja sanktioista voi seurata jopa tuenmaksun keskeytys, mikä ei ole mahdollista Suomen vähimmäisturvassa.

Velvoitteiden lisäksi etuuskien tasoa käytettiin vertailumaissa monesti kannustamaan työnteeseen erityisesti nuorten ja osin myös maahanmuuttajien keskuudessa, toisin kuin Suomessa. Vähimmäisturvan taso oli nuorilla muita väestöryhmiä matalampi Tanskassa, Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa. Tanskassa tuen taso nuorilla vaihteli lisäksi työvalmiuksien ja koulutustason mukaan. Ruotsissa nuorilla oli muita matalampi työttömyysavustusetuus. Suomessa nuorten saamat etuudet ovat pääasiassa samalla tasolla kuin muidenkin, mutta niihin liittyy erityisiä velvoitteita ja odotusaikoja. On selvää, että kannustinvaikutusten lisäksi matala tuki samalla heikentää väestöryhmän toimeentuloa ja samalla herättää kysymyksiä myös yhdenvertaisuudesta.

Suomen poikkeuksellisen kattavan perusturvan kääntöpuolena voi olla järjestelmän monimutkaisuus. Yksinasuvilla perusturvaetus ja asumistuki Suomessa ei yleensä poista oikeutta perustoimeentulotukeen. Kaikki kehittyneet sosiaaliturvajärjestelmät ovat monimutkaisia, mutta monien etuuskien samanaikainen saaminen on piirre, joka voi monimutkaistaa järjestelmää entisestään. Etuudenhakuprosessi täytyy tehdä moneen kertaan ja työtulot vaikuttavat etuuksiin vaihtelevin säännöin. Päällekkäisyys todennäköisesti lisää myös toimeentulotuen alikäyttöä. Tutkimusten mukaan näyttää siltä, että toimeentulotuen alikäyttö on yleisempää, jos henkilöllä on oikeus vain pieneen määrään toimeentulotukea.

Esimerkkilaskelmissa Suomi ja Tanska näyttäytyivät vertailun monimutkaisimpina järjestelminä, kun katsotaan pitkäaikaistyöttömälle maksettuja samanaikaisten etuuskien määrää. Yksinhuoltajat olivat maissa oikeutettuja jopa viiteen samanaikaiseen etuuteen, kun Isossa-Britanniassa vain kahteen (Universal Credit ja lapsilisä). Tosin Universal Credit sisältää monia osia, joita voidaan saada erikseen, joten voi olla ongelmallista pitää sitä yhtenä tukena. Universal Creditin rakenne herättääkin kysymään, mitä etuuskien ”yhdistäminen” tosiasiaa tarkoittaa. Universal Creditin tapauksessa kyse lienee hakuprosessin yhtenäistämistä yhteen hakemukseen sekä etuuskien käsitteiden (esim. perhe) ja määräytymisperusteiden (vähenemisaste) yhtenäistämistä. Lisäksi Universal Credit -uudistukseen liittyy muitakin muutoksia, jotka eivät suoranaisesti seuraa yhdistämisestä.

Tämän kansainvälisen katsauksen keskeinen motivaatio oli lisätä mielikuvitusta Suomen sosiaaliturvauudistukseen erilaisista mahdollisuuksista järjestää sosiaaliturvaa. Suoria ja itsestäänselviä ratkaisuja sosiaaliturvauudistuksessa nostettuihin ongelmiin selvitys ei tarjoa, vaan pikemminkin joitain potentiaalisia vaihtoehtoja. Esimerkiksi Ison-Britannian Universal Creditin tyyppinen etuuskien yhdistäminen voi olla yksi tapa ratkaista monimutkaisuuden ongelmaa Suomen sosiaaliturvassa. Yhdistämistä voi tehdä kevyesti toimeenpanon tasolla tai syvemmin etuuskien määräytymisperusteisiin. Syvämpi yhdistäminen tuo enemmän muutoksia sosiaaliturvan rakenteeseen, ja siten vaatii enemmän poliittista tahtotilaa. Etuuskien yhdistämistä pohditaan myös sosiaaliturvan vaihtoehtoisia järjestämistapoja selvittämässä työryhmässä, jonka raportti ilmestyy alkuvuonna 2023.

Lähteet

- Bargain, O., Immervoll, H. and Viitamäki, H. (2012). No claim, no pain. Measuring the non-take-up of social assistance using register data. *The Journal of Economic Inequality*, 10(3), 375–395.
- Baumberg Geiger, B., Scullion, L.C., Summers, K., ym. (2021). Non-take-up of benefits at the start of the COVID-19 pandemic. Project report. University of Salford.
- Currie, J. (2004). The take up of social benefits. NBER Working paper 10488.
- DWP (2022). Income-related benefits: estimates of take-up: financial year 2019 to 2020. Department of Work and Pensions, Official Statistics, 24.2.2022.
- Esser, I., Ferrarini, T., Nelson, K., Palme, J. & Sjöberg, O., (2013). Unemployment benefits in EU member states. European Commission.
- Eurofound (2015). Access to social benefits: Reducing non-take-up. Publications Office of the European Union. Luxembourg: Eurofound.
- Eurostat (2022a). Social protection expenditure - tables by functions, aggregated benefits and grouped schemes, in currency. Saatavilla: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/spr_exp_eur/default/table?lang=en
- Eurostat (2022b). Qualitative information by scheme and by detailed benefit. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/data/qualitative-information>
- Gustafsson, B. (2002). Assessing non-use of social assistance. *European Journal of Social Work*, 5(2), 149–158.
- Heeger-Hertter, S., 2019. Social assistance benefits in the Netherlands. *Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej*, 26(1), 75–93.
- Hyee, R., Immervoll, H., Fernandez, R. & Lee, J. (2020). How reliable are social safety nets? Value and accessibility in situations of acute economic need. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 252*.
- Immervoll, H. (2009). Minimum-income benefits in OECD countries: policy design, effectiveness and challenges. *IZA Discussion Papers, No. 4627*.
- Korpela, T. (2018). Työmarkkinatukea ja vähimmäismääräisiä päivärahoja täydennetään yleisesti asumistuella ja perustoimeentulotuella. Kelan tutkimusblogi 18.12.2018.
- Korpela, T., & Raittila, S. (2020). Väliinpuotoajat Kela-siirron jälkeen - Kuinka pitkään ensisijaisten etuuksien puutetta paikataan toimeentulotuella. Teoksessa T. Korpela, H.-M. Heinonen, M. Laatu, S. Raittila & M. Ylikännö (toim.), *Ojista allikkoon? Toimeentulotukiudistuksen ensi metrit* (s. 388–429). Helsinki: Kela.
- Koslowski, A., Blum, S., Dobrotić, I., Kaufman, G. & Moss, P. (2021). 17th International Review of Leave Policies and Related Research 2021. https://ub-deposit.fernuni-hagen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/mir_derivate_00002197/Koslowski_et_al_Leave_Policies_2021.pdf
- Kuivalainen, S. (2010). Köyhä, köyhempi, köyhin? Toimeentulotuen alikäytön yhteys köyhyteen. Teoksessa Ervasti, H., Kuivalainen, S. & Nyqvist, L. (toim.), *Köyhyys, tulonjako ja eriarvoisuus*, TCWR Research No. 2, Turku, s. 69–85.
- Marc, C. Portela, M., Hannafi, C., Le Gall, R., et al. (2022). Quantifier le non-recours aux minima sociaux en Europe: un phénomène d'ampleur qui peine à susciter le débat. *Dossiers de la Drees* 94.
- Marchal, S., Kuypers, S., Marx, I. & Verbist, G. (2021). But what about that nice house you own? The impact of asset tests in minimum income schemes in Europe: An empirical exploration. *Journal of European social policy*, 31(1), 44–61.
- Nelson, K., & Nieuwenhuis, R. (2021). Towards a new consolidated framework for analysing benefit coverage. *Journal of European Social Policy*, 31(3), 352–362.
- Niemelä, H. & Salminen, K. (2006). *Suomalainen sosiaaliturva*. Helsinki: Kela, Eläketurvakeskus, Työeläkevakuuttajat TELA ja Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- OECD (2020). The OECD tax-benefit model. Description of policy rules for 2020. Latest policy descriptions. Saatavilla: <https://www.oecd.org/social/benefits-and-wages/>
- OECD (2022). Social Benefit Recipients (SOCR) Database. <https://www.oecd.org/social/social-benefit-recipients-database.htm>
- Paukkeri, T. (2017). The Take-up of welfare benefits: Combining a static and dynamic perspective. *Ecineq working paper*.
- Perusturvan riittävyyden arviointiryhmä (2019). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019. Työpäpaperi 6/2019. Helsinki: THL.
- Rahkonen S., Liukonen, R. & Rainio, K (2021). Toimeentulotukilain uudistamista valmisteleavan työryhmän loppumietintö. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Socialstyrelsen (2015). Statistik över försörjningshinder och ändamål med ekonomiskt bistånd 2014. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2015-9-9.pdf>
- Sotkanet (2021). Toimeentulotukea (pitkäaikaisesti) saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt (493 ja 4021). Haettu 20.6.2021.
- Tempelman, C., Houkes, A. & Prins, J. (2011). Niet-gebruik inkomensondersteunende Maatregelen, SEO Report No. 2011-31, SEO Economisch Onderzoek, Amsterdam.
- Tervola, J. (2019). Perusturvan taso ja päällekkäisyys toimeentulotuen kanssa 1991–2019. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(4), 434–442.
- Tervola, J., Mesiäislehto, M., & Ollonqvist, J. (2022). Smaller net or just fewer to catch? Disentangling the causes for the varying sizes of minimum income schemes. *International Journal of Social Welfare*. <http://doi.org/10.1111/ijsw.12553>
- Tilastokeskus (2022). Tilastojen ABC – Työttömyyden käsite ymmärretään usein väärin. https://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tlkt&example_id=3&lesson_id=5&page_type=esim&subject_id=5
- Wildeboer Schut, J. M. W. & Hoff, S. (2007). Geld op de plank: Niet-gebruik van inkomensvoorzieningen, SCP (Netherlands Institute for Social Research), The Hague.
- van Gerven, M. ym. (2022). Eri poluilla työllisyyteen: Suomen sosiaaliturvajärjestelmän erityispiirteet ja ongelmakohtat kansainvälisessä vertailussa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:51.
- Ydelsekommissionen (2021). Bilag 4.1 till rapporten. <https://bm.dk/media/17879/ydelsekommissionen-bilag.pdf>